Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 61 (10353) | 1977 чылдың март 15, вторник | 1925 чылда үндезилеттингеН | Өртээ 2 көп.

Чарыштың лозуңу — ажыктыг чорук болгаш шынар

Комсомолчу леспромхозта Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры П. Поповтуң комплекстиг бригадазы беш чылдың ийи чылының онаалдазын күүседипкен. Мурнакчы коллектив чуртка 350 муң кубометр ыяшты белеткеп берген. Ол коллектив ыяшты сөвртүл үндүрери берге черлерни вахта методу-биле шиңгээдип алырын, ажылдың хөй эзлчеглиг чурумун өөренип алган.

— П. Поповтуң бригадазынга амгы үеде берге участок таварышкан. Ында чаш ыяштар хөй. Хөрүүну эмин эрттир шык, малгаш-тулаалыг. Оларны доңурарынга кыжын безин улуг соок негеттинер — деп, леспромхозтуң көл инженери Н. Н. Занин чугаалаан.

Ажылчын үени камнаарының курлавырларын дилеп тывары дээш чарышка Тюменьниң соңгу талазынга киришкеннерниң бирээзи ол сураглыг бригада болган. Минута бүрүзүн шыңгыызы-биле санап турар технологтуг ындыг конвейерге ону кылыры берге. Ынчанмыже курлавырлар тывылган.

Оларның чижээниң бирээзи мындыг. Мурнунда дүштеки чем үезинде техниканы тургузуп каар турган. Арифметика бөдүүн болган: үш эзлчеглиг ажыл үезинде дүштеки чем чиир үш чапсар. Ындыг болганда бригадада бар ийи трактор барык бүдүн эзлчег иштинде — алды шак иштинде ажыл кылбас турган. Чапсарлаарының солчуп турар графигин тургускан, ооң түңнелинде бир тракторга онаштыр ажыл кылыры ийи амыг натап өскен.

В. ЖИЛЯКОВ,
СЭТА-ның корреспондентизи.
Тюмень.

ОКТЯБРЬ — 60

УЛУГ ОКТЯБРЬНЫҢ 60 ЧЫЛ ОЮН ТӨЛЕПТИГ УТКУУР ДЭЭШ КАЛБАРГАН СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫНГА ДЕҢНЕЖИҢЕР!

КЫЗЫЛ ТУКТАРНЫ ТЫВЫСКАН ХҮЛЭЭНДИРИП ТУРАР

Көдээ Культура бажыңын байырлал шинчи киир каастап каан. Ону каас-шиник кылдыр кеттинген эр, хөрээжен колхозчулар долдуруп олурупкан. Оларның дыка хөй үнүн хөрээнде чазактың орденнери болгаш медальдары чайыннаан.

Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш, 1976 чылдың улус ажыл-агый планын чедиишкинниг күүседкени дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының тиилекчизи (Каа-Хемде) «Тиилелге» колхозка СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң шилчиир Кызыл тугун тыпсырынга турасхаатткан байырлыг хуралга ажыл-агыйның ишчилери бурунгу хүн кежээ чыглып келгени ол.

Байырлыг хуралды колхозта партия организациязының секретары Т. С. Салчак ажыткан.

СЭКП Тыва обкомунуң ийиги секретары В. Е. Серяковка сөс берген.

Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш, 1976 чылдың улус ажыл-агый планын чедиишкинниг күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга тиилекчи болган колхозтуң бүгү ажыл-ишчилеринге партия Тыва обкомунуң бюрозунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң мурнундан эш Серяков изиг байыр чедирген.

Колхоз күрүнеге 305 тонна эзтти, 680 тонна сүттү, 270 центнер дүктү, 5313 тонна тарааны садып, бедитнен социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүседип, республикада эң эки көргүзүглерни эрткен чылын чедип алган.

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң шилчиир Кызыл тугун колхозтуң төлээлекчилеринге байырлалдыы-биле ол тыпсып берген.

Тываның, Каа-Хем районнуң, колхозтуң ажыл-ишчилериниң мурнунда 1977 чылда болгаш онгу беш чылда кандыг сорулгалар салдынганын, ону күүседир дээш канчаар ажылдап турарын эш Серяков чыылганнарга таныштырган. Ылаңгыя Тыва АССР-ниң бүдүрүкчү күштерин комплекстиг хөгжүдер дугайында партия болгаш чазактың доктаалының ужуур-дузазын бедии-биле үнелеп чугаалаан. Онгу беш чылдың ийиги чылында чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннерлиг болурун тиилелгежилерге ол күүзүн.

— Бистиң колхозчуларывыстың күш-ажылын бедии-биле үнелеп көргени дээш Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка улуу-биле өөрүп четтиргениисти илередип, аңаа харыы кылдыр 1977 чылда улам ажыктыг болгаш шынарлыг кылдыр ажылдаарын бүүредип тур мен — деп, ажыл-агыйның ишчилериниң мурнундан харыы сөс алгаш, колхоз баштаар черинiң даргазы В. М. Рыжов чугаалаан.

1976 чылда көдээ болгаш суур Советтериниң Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга Ильинка көдээ Совети тиилекчи болуп үнгеш, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Ол бедик шаңналды СЭКП Тыва обкомунуң ийиги секретары В. Е. Серяков көдээ Советтиң төлээлеринге байырлалдыы-биле бо-ла хуралга тывыскан.

Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының тиилекчизи — көдээ Советтиң депутаттарынга, активчилеринге, бүгү ажылчы чонунга изиг байырны эш Серяков чедиргеш, юбилейлиг чылдың чарыжынга чедиишкиннерни күүзүн.

Ильинка көдээ Совединиң күүскомунуң даргазы Ф. П. Толмачев харыы сөс алгаш, шаңналга харыы кылдыр Советтиң бүгү ажыл-чорудулгазын ам-даа экижидерин чугаалаан.

Бо байырлыг хуралга Каа-Хем райкүүскомнуң даргазы К. С. Очур-оол чүве чугаалаан.

«Тиилелге» колхозтуң ажыл-ишчилери бо чылын 315 тонна эзтти, 860 тонна сүттү, 31,7 тонна дүктү, 3000 тонна тарааны күрүнеге садар хүлээлгелиг. Ону Улуг Октябрьның 60 чылынга чедир күүседирин байырлыг хуралдың киржикчилери шиитпирлээн.

Бистиң корр.

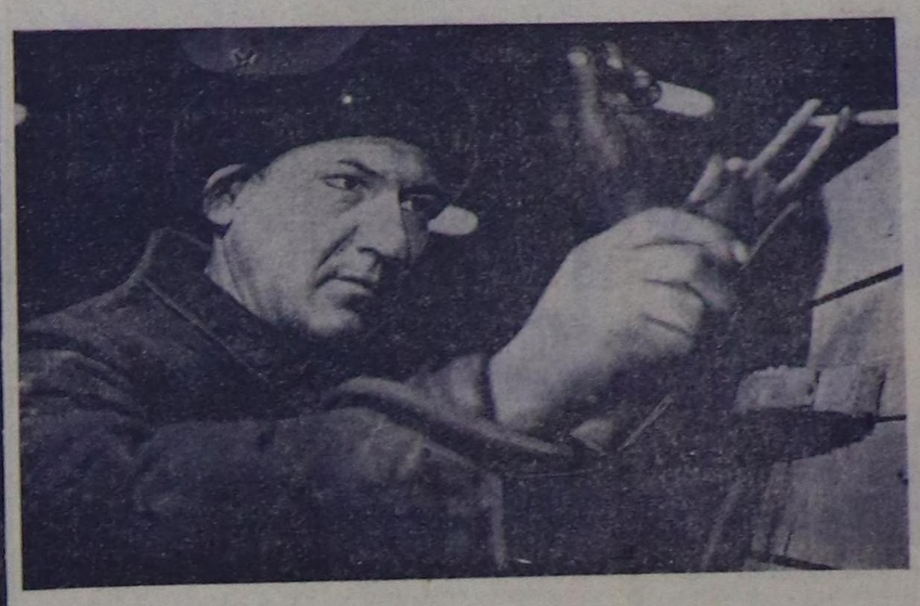

Николай Иванович Шарабков 1957 чылдан бээр Кызылдың № 3 АТБ-ге электрокаңнаачы бооп ажылдап келген. Ооң ажылы дүргени-биле база бедик шынарлыы-биле ылгалып турар. Чурумнуу-биле база күш-ажылы-биле бүгү коллективтиң хүндүткелин ол чедип алган. Аңаа шаңналдарны, маитал бижиктерни чаңгыс эвес удаа тывыскан. Социалистиг чарыштың тиилекчизи деп демдек-биле ол беш катап шаңнаткан. 1976 чылда ол бодунуң социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткен. Октябрьның 60 чылынга уткуштур Шарабков бүдүрүлге планын 145 хуу күүседир деп хүлээлге алган.

ЧУРУКТА: Н. Шарабков ажыл үезинде.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ШАҢНАЛГА ХАРЫЫ — ШАЛЫПЧЫ АЖЫЛ

Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш, 1976 чылда улус ажыл-агыйының планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседир дээш социалистиг чарышка тиилекчи болганы дээш Чөөн-Хемчик районда «Искра» колхозка РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

Шаңналды тыпсырынга турасхаатткан байырлыг хурал колхозтуң Культура бажыңынга болган. Ону ажыл-агыйда партком секретары С. Ч. Хертек ажыткан.

СЭКП Тыва обкомунуң секретары Д. К. Ооржак хуралга үүве чугаалаан. РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан «Искра» колхозтуң ажыл-ишчилеринге изиг байырны чедиргеш, тукту байырлалдыы-биле тывыскан.

Онгу беш чылдың ийиги чылының болгаш ниити беш чылдың планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш кызымак ажылдаарын колхозчуларга эш Ооржак күүзүн.

Тракторист Ховалыг Эрес-оол байырлыг хуралга санал бергеш, колхозчуларның ажыл-ижин чазактың бедии-биле үнелеп турарынга өөрүп четтиргенин илереткеш, Улуг Октябрьның 60 чылынга алдар болдурган социалистиг чарышка идепкейлиг киржирин хүлээнген. Онгу беш чылдың планын дөрт чыл он айда күүседир эгелекчи саналды ол үндүрген.

Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының эргелекчизи Домбуң Лүндүп сөс алгаш, шаңналга сорук кирген ферманың саанчыларының бедик көдүрүлүшкүннүг ажылдап турарын чугаалаан.

«Искра» колхозтуң ажыл-ишчилери 1977 чылдың планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылының байырлалынга чедир күүседир сорулганы шилчиир Кызыл тукту хүлээп ап тура салганнар.

М. СЕВЕН.

ХҮЛЭЭЭЛГЕ КҮҮСЕТТИНЕР

Бызаанчы өөрү бажыңарынче тарап чанар деп турда, бригадир Кара-Сал Байыслаң хоглуг хүлүмзүрбүшаан чугаалаан:

— Дүүн, бөгүн шыпаа-ла зрестиг ажылдадывыс, оолдар. Хөөретпейн тур мен, ажылдап турда черле шыырак улус-ла болгай силер. Ылангыя аныяк бызаанчылар Михаил Комбу, Чаш-оол Саая, Валерий Куулар олар өзүлүг шалыпчы өзүбиле ажылдадылар.

Бригаданың кежигүннери мактаткан оолдарже чоргаарал-биле көргеннер.

— Ол-ла болгай, оолдар, ажылды ынчаар ылыр болбазыкпе! — деп, Байыслаң Доржуевич өөрүн улам хей-аът киргген, — Эртен база элээн эртежик кээп көрээлиңер.

Кижи бүрүзүнүң эртен кылыр ажылын бригадир хуваап берген.

Өөрде тудуг-септелге участогунуң бо тудугжу бригадазы ам Хандагайты суурнуң Салчак Тока кудумчузунда ийи аал ишти чурттаар бажыңны чоокта чаа тудуп дооскан.

Байыслаң Доржуевич боду дуржулгалыг, хоочун тудугжу. Ынчангаш бригадазының ай, каартал планнарын ажыр күүседириге таарымчалыг байдалды чылдан чылче тургузуп келген. Бригадирниң ажылынарын. Тудугжу бүрүзүнүң ажы-чаңын, күш-ажылчы мөгү-шынарын ол кончуг эки билир ужурлуг. Байыслаң Доржуевич 8 чыл иштинде бригадирлеп ажылдап келген. Ол ажылды чедимчелиг организаштап, билдилиг удуртуп турарында бригаданың чедиишкиниг ажылышың үндезини.

Бригадада аныяк бызаанчылар хөй. Оларны тудугжунуң мергежилиге өөрелкиринче бригадир улуг кичээнгейни салып турар. Хоочун бызаанчылар Дадар-оол Ондар. Макар Сат болгаш оон-даа өскелер дагдыныкчы хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип, боттарының арга-дуржулгазын аныяк бызаанчыларга дамчыдып берип турарлар.

Бригадавыс коллективи Октябрьның 60 чыл оюнун дугайында СЭКП ТК-ның доктаалын бүрүү-биле деткивишаал, улуг байырлалга таварыштыр онгу беш чылдың ийги чылының планын күүседир деп хүлээлгени алган.

О. ШЫЫРАП,
септелге-тудуг участогунуң мастери.

ӨГБЕЛЕРНИҢ ИЖИН САЛГААР

«Партияның область организациязының мурнунда турар бир кол сорулга болза, күш-ажыл нурлэвырларын чөп ажыглаары, кадрларны белеткээри болуп турар. 1980 чылга чедир үе дургузунда ам-даа дыка хөй кижи күш-ажылчы назы чедер. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезин барымдаалап алырга, беш чыл планнарын күүседирде улус ажыл-агыйынга 25,7 кижини немей хаара тудары эргежок чугула. Оларны чөп ажыглаары — чугула сорулгаларның бирээзи. Хамыктың мурнунда школачыларның мергежил талазыбиле ориентациязы-биле шынгыы ажылды чорудар хөрек».

(СЭКП Тыва обкомунуң IV пленумунуң материалдарындан).

Совет кижилерни чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннерже хей-аът киирип турар ленинчи партияның сөзү кезээде эң чылыг деткиишкинни ап келген. Совет Эвилелинiң бүгү ажылчы чоннарынга СЭКП Төп Комитединiң Чагаазы, «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюнун дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалы болгаш «Тываның бүдүрүкчү күштерин улам ынай комплекстиг хөгжүдер хемчеглериниң дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалының талазы-биле партия Тыва обкомунуң IV пленумунуң материалдары база ындыг болган. Партияның болгаш чазактың бо документилери школачыларны база хей-аът киирген. Ол чорук оларның билиг чедип, түскай мергежил шилип алырынга улуг деткимче болуп турар.

Чөөн-Хемчикте Шеми ортумак школазының онгу классчыларының чалаанын өзүгаар «Чыраа-Бажы» совхозтуң хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Чола Допур-оолович Монгуш чоокта чаа ол школага чедип келген. Башкылар болгаш онгу класстың өөреникчилери аалчызын чылыы-биле уткуп хүлээп алган.

Класстың удуртукчу башкызы Е. К. Кыргыс класста өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың байдалын ужуражыышкын кежээзинiң киржикчилеринге чугаалаан. Ында 30 ажыг оолдар, кыстар шупту комсомолчулар. Елизавета Кыргысовна Кыргыс Совет Эвилелинiң бүгү ажылчы чоннарынга СЭКП ТК-ның Чагаазын, «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюнун дугайында» Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Чагаазын, «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюнун дугайында» партия Төп Комитединiң доктаалын онгу классчыларның өөредилгезинге холбаштыр өөренип эрткенин, класстың өөреникчилериниң өөредилге чылын чедиишкиниг доозуп, бышкан билигнiн аттестаттарын алырынга шиитпирлиин дыңнаткан. Өөредилге чылының бирги чартыында класстың өөреникчилеринде чаңгыс-даа «ийи» алган кижи чок болган.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ч. Д. Монгуш бодунун ажыл-чорудулгазын онгу классчыларга сөнүүргадып чугаалаан. Ооң чугаалааны болза:

— Күш-ажылчы амыдыралымның чээрби ажыг чылын ниитиниң шээр малын өстүрериниң хераанге бараалгадып тур мен. Бистиң улуг Төрээн чуртувуста күш-ажыл дээрге маадырлыг, алдарлыг, аас-кежиктиг чоруктуң хераа. Ооң хоойлу өзүгаар боттанып турарын уруглар силер билип, көрүп тур силер. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп бедик этты менээ тывыскан чорук — мээң хууда хераам эвес, ол бистиң шуптувустуң күш-ажылчы чедиишкиниивистиң үнези-дир.

Малчын кижиниң күш-ажылчы өрүү анаа-ла каалана эвес. Ону силер безин ада-иеңериңер малчын амыдыралындан билир силер. Чаңгыс чылдың безин бүгү эргилделеринде агаар-бойдустуң кандыг кадыгдошкун уржуктарынга таваржып, ол бергелерни шыдамыг, туруштуг чоруу-биле ажыл эртпеди дээр! Хойнуң бажын өстүрериге, ооң зөткир, дүккүр чоруун бедидериге чедиишкиннерни чедип алыры белен эвес болдур ийин.

Чола Монгуштуң чугаазын өөреникчилер улуг сонуургалбиле дыңнаан болгаш хой-хой айтыырларны сазган. Мал ажылынга аныктарны өөреткенин хоочун малчын база чугаалаан. Ооң болунун шаңнатканы ВЛКСМ ТК-ның «Шылгарангай дагдыныкчы» деп хөрек демдээн уруглар көргүскен.

Онгу беш чылдың ийиги чылында малчыннарның социалистиг чарыжынга киришкеш, төрүүр 100 хойга онаштыр 110 хураганны алырын Чола Допур-оолович хүлээген. Тыва АССР-ниң бүдүрүкчү күштерин улам ынай комплекстиг хөгжүдериниң угланыышкынарын тодараткан СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалының талазы-биле СЭКП Тыва обкомунуң IV пленумунуң материалдарынга улам сорук киргеш, ол хүлээлгезин эде көрүп, 115-ти алырын аазаан. Соглаан сөзүнге ээ болурунуң бүгү аргалары хойжуда бар. Бо хүннерде ооң коданында хураганнары дегерези менди.

Онгу классчыларның мурнундан Надя Донгак сөс алган мынча дээн:

— Чола Допур-ооловичкин бөгүн биске аалдап кээн, күш-ажылчы амыдыралын чугаалап бергенинге өөрүшкүүстү илергейлевишаан, 10-гу классты чедиишкиниг доозарывысты хүлээнип тур бис. Бышкан билигниң аттестаттарын алгаш, төрээн совхозувуска ажылдап артарын шиитпирледивис. 16 комсомолчулар хойжулап ажылдаар бис.

Ооң чугаазын өөрү изиг чүүлдүгэнүүшкүн-биле деткээн.

— СЭКП ТК-ның Чагаазында көдээ ажыл-агыйны улам бурунгаар хөгжүдериниң улуг хемчеглерин айыткан. Бистиң 9-ку классчылар школавысты чедиишкиниг дооскаш, бөгүнгү онгу классчыларның үлегерин эдерип, малчыннаар күзелиивисти база илереттивис.

Шеми школазының онгу классчылары боттарының малчыннаар күзелин илергейлээн районнуң бүгү онгу классчыларын көдээ ажыл-агыйже, планныг мал ажылынче калбаа-биле үнеринче кыйырган.

С. МОНГУШ.

СУББОТНИККЕ

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 107 чыл болганынга, Улуг Октябрьның 60 чылынга турасхаатткан күш-ажылдың байырлалы — коммунистиг субботникке белеткелдер бүгү чуртта калбарган. СЭТА-ның корреспондентилериниң дыңнатканы болза:

ЛЕНИНГРАД. «Труд» каттыжыышкынының даараныкчылары ленинчи субботниктиң фондузунче камнаттынган постуң баштайгы муң метрин киирген. Камнап алган материалдардан олар апрель 16-да 140 муң рубльдин продукциязын бүдүрер. «Субботник хүнүнде кылган» деп демдектиг ажылчын хептерниң мунмун комплектилерин олар БАМ-че, КаМАЗ-че, беш чылдың өске-даа шалыпчы тудугларынче чорудар.

Күш-ажылдың байырлалының мурнуу чарыында хей-хей ажылдакчылар боттарының социалистиг хүлээлгелерин эде көрген. Субботник штабы бүгү албаннарның, участоктарның ажылын таарыштырып турар.

ВОЛЖСКИЙ. (Волгоград область). Хоорайның 150 муң ажыг чурттакчылары апрель 16-да коммунистиг субботникке киржир. Волгажылар ол хүн машина дугуйларын, синтетиктиг постуң, подшипниктерни, газ дамчыдар хоолайларны болгаш өске-даа кылыгларны 150 ажыг муң рубльге бээрин шиитпирлээн.

Чаңчыл болганын ёзугаар кызыл субботада ховуда ол хоорайның ногаанчыдылга айы доостур. Волжский Заволжьеде эң чараш хоорай апарган. Ол дугайын субботниктиң хоорай штавындан дыңнаткан.

ОРДЖОНИКИДЗЕ. Коммунистиг субботник хүнүнде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн эң бедик деңнелин чедип алыр деп Соңгу-Осетияның септелге-техниктиг «Сельхозтехника» заводунуң коллективи шиитпирлээн. Апрель 16-да бүдүрүлге камнап алдынган металл, оттулар түүл, электроэнергия-биле ажылдаар. Көдээ ажыл-агый машиналарынга артык кезектерни, белдирлерни пландап ажыр үш муң комплектини бүдүрүп үндүрерин шиитпирлээн. Оларны Белоруссияның, Казахстанның, Закавказьениң, Поволжьениң көдээ ажыл-ишчилери алыр. Автономнуг республиканың өске-даа бүдүрүлгелериниң коллективтери күш-ажылдың байырлалынче найыралдыг, чаңгыс демниг үнер. Ажылдап алдынган акша-хөренги онгу беш чылдың фондузунче шилчиттинер.

ТАШКЕНТ. Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботник хүнүн эң бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажыл-биле демдеглээли — деп лозунну Джизак районнуң Абай аттыг күр чер совхозунда Узбекистанның сураглыг хевенчизи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Расул Хайдаровтуң бригадазы кедүрүп үндүрген.

Ол хүн бригада хевенни дөртен га черге олуртур. Ол дээрге хүн нормазын ийи катап ажыр турар. Ховуда ажылдарынга киришпес механизаторлар хевел ажаан алыр комбайнны септээр.

Узбекистанның көдээ суурларының бүгү ажылчылери болуп эрткилээн митингилерге болгаш хуралдарга апрель 16-да ажылдаарының бедик хүлээлгелерин алгылаан. Ында ховуга шалыпчы иш, техника септелгези, суурлар чаагайжыдылгазы кирип турар.

КЫЗЫЛ ТУКТУГ ЭРЗИНДЕ

«Чаа орук» колхозтун баштайгы даргазы, ам пенсионер Овааты Сарыгларович

КАВАА:

ТОС ӨРЕГЕДЕН ЭГЕЛЭЭН БИС. 1946 чылда бо колхозтуң турар черинге 34 өрегеден МЧАЗ организастап алган бис. Ынчалза-даа ажылывыс орта-ла шуудаваан. Оон элээн үе эрткенде колхозтажыр деп барганывыстың база бир чылдагааны ында чүве.

1948 чылдың март айда кезек кижи хуралдааш, 9 өрегеден колхоз тургузуп алдывыс. «Чаа орук» деп адаан ол колхозтуң бирги даргазынга мени соңгуп алганнар.

Эгезинде улус колхозка шоолуг кириксевес турган. А бистер, колхозчулар одаар ыяш белеткеп, токпак хап эгелээн бис. Ол дээрезинде дериг-хеременливис чедишпес, машина хамаан чок, аът безин ховар чүве болгай. Ынчалза-даа кижилерниң ажылга кызымаан, эптиг-демниин чүү дээр, ындыг эки организастыг социалистиг чарыш кайда боор!

Час дүжерге тарылгаже кирдивис. Колхозка кирер дээн кижилерниң билдиришкиннери ам-на эндерлип эгелээн, чүге дээрге хуу кижилерниң тараа тарыыр чери чок, шупту колхозтуу апарган. Колхоз кежигүннериниң улуг хуралын чыылдыргаш, колхозка кирер дээн улусту киирип, нам секретарынга Доктугуну, суму даргазынга Бижээ-Хөөнү соңгаан бис. Оон түңнелинде колхозчуларның саны көвүдеп, дөртен өреге чеде берген. «Чаа оруктуң» мал-маганының саны база өскен: 40 хире инек, 300 хире хой, 400 ажыг өшкү, 30 ажыг теве.

Ол чазын Сөвл-Чер ховузунга 60 га черге тараа тарып алган бис. Оон дүжүткүү чүүгээр болган.

Амдыы чылынында Кызылдан бүдүн чартык тонна чүүк сөөртүр машина-даа экпеп алган бис. Ынчангаш ажылывыс улам шуудаан.

«Чаа орук» колхозту 1950 чылга чедир даргалаан мен. Ынчан ажылагый хөлчок сайзырап келген турган. Машина-техника-даа немешкен, малмаган-даа көвүдээн, колхозчуларның идепкейи база бедээн...

ТАРЛАШКЫН ЧООГУНДА СУУР:

кижилер, болуушкуннар, фактылар

«Партизан разведчиктер Оюн Самбуу, П. Тутатчиков, Аскыров оларга орук баштаткан партизан отряды Самагалдайдан 30 км черде Тарлашкын хемниң аксынга май 23-че дүнезинде дайзын-биле тулчуп кириптериниң туруштарын ээлеп алган.

...Ол үеде партизаннар дайзынны хенертен боолап, шаап халдап эгелээн. Дайзын дыка удурланган, оларны партизаннар чоога бүрүзүнден күш-биле арыглаар ужурга таварышкан. Ок доостургл партизаннар гранаталар-биле тулчуп кирипкен. Тулчуушкун үш шак чартык үргүлчүлээн.

Эрес-дидим партизаннар дайзыннарны чылча шапкан. Дээрбечилер 175 кижизин өлүрткен, 240 кижизин балыглаткан...

Дең эвес тулчуушкунга партизаннарның чидирии хөй эвес болган: 8 кижизи өлүрткен, 28 кижи балыглаткан. В. Зуев, И. Пахомов, В. Тупицын, З. Табаев, Л. Гурьянов, А. Чертов, Л. Лазарев, И. Бортников олар маадырлыы-биле өлгеннер. Партизаннарның командири С. К. Кочетов ийи удаа балыглаткан. Партизаннар хөй санныг ланчыыларны, бырдааннарны, ийи пулемётту, каш муң окту хунаап алган» («Тыва төөгүзү», ийиги том, 72, 74 арыннар).

Орус, тыва партизаннарның ак дээрбечилерге удур кады тулчуп, оттуг хүннерде төрүттүнген найыралының быжын кады төккен ханы-биле, маадырлыг демисели-биле шынзыдып турганы ол шөлден улуг ырак эвесте «Чаа орук» колхозтуң төвү Бай-Даг суур чаттыла берген, чылдан чылче чаартынып, сайзырап чыдар. Оон кыдында тургускан Тарлашкын тулчуушкунунга өлүрткен кызыл партизаннарга мөңге тураскаал амгы салгалдың аас-кежиктиг амыдыралы, хосталгазы дээш, Советтер чуртунга 60 чыл бурушгаар өскүзүн социалистиг революцияның хөрээ дээш амы-тының бергеннериң чырык аттарын утпазын, оларның ыдыктыг хөрээнге төлептиг болуп, өну күш-ажылчы чедиишкиннер, тиилелгелер-биле байыдарын, ынак Төрээн чуртувустун дээри аяс турза-даа, кезээде серемчилелдиг болуруи кижи бүрүзүнге катап-катап сагындырып турар.

Адаларының чаагай хөрээн төлептии-биле уламчылап турар ажыл-ишчи кижилериниң — бай-дагжыларның кызымаккай ижиниң дугайында маңаа чугаалаар бодаан мен. Мээн ужурашкан улузумнуң төрээн району Эрзинниң 1976 чылдың Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга тиилекчи болган СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң, ВЦСПС-тиң база ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугун чаалап алганынга боттарының хосталгазы дээш, чуртунга 60 чыл бурушгаар өскүзүн социалистиг революцияның хөрээ дээш амы-тының бергеннериң чырык аттарын утпазын, оларның ыдыктыг хөрээнге төлептиг болуп, өну күш-ажылчы чедиишкиннер, тиилелгелер-биле байыдарын, ынак Төрээн чуртувустун дээри аяс турза-даа, кезээде серемчилелдиг болуруи кижи бүрүзүнге катап-катап сагындырып турар.

Адаларының чаагай хөрээн төлептии-биле уламчылап турар ажыл-ишчи кижилериниң — бай-дагжыларның кызымаккай ижиниң дугайында маңаа чугаалаар бодаан мен. Мээн ужурашкан улузумнуң төрээн району Эрзинниң 1976 чылдың Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга тиилекчи болган СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң, ВЦСПС-тиң база ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугун чаалап алганынга боттарының эвээш эвес үлүүн киирген-ниге чоргаарланып, сеткилинден өөрүп турган-даа, бо чылдың эге айларында болган күштүг сооктуң уржуундан кыштаглаашкында турган-даа, сеткили-биле дүвүреп, ниитиниң малын камгалаар дээш бүгү күштү ынаар угландырган ыай-шөлээн чок ажылдап турганын-даа көрдүм. Ынчангаш ол кезек хүннерде өөрүшкү, дүвүрээзинин сагыш-сеткилдиң ханызындан деңге үдежип турганым кижилер-биле — Бай-Даг суурнуң улуг, эвээ чурттакчыларының чамдыктары-биле силерни таныштырайн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединин депутады, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң ийи дакпыр эдилекчизи, № 1 хойжу бригаданың бригадири Алдын-оол Соянович СОЯН:

ЧУРТТАЛГА-ДААА МАГАЛЫГ-ДЫР. В. Маяковскийниң «Эки-ле-дир» деп шүлүглелинде «Чурттагаа-даа магалыг-дыр, чурттаарыдаа эки-ле-дир» деп сөстерни өйлеп-өйлеп бо-ла сактып кээр мен. Ылангыя Дээрэ Советтиң сессияларынга чорааш, Кремльдиң Съездилер ордузунга хуралдап ора, улуг орус шүлүкчүнүң бо мерген сөстерни катап-катап сактып, бодүүн араттың оглу мен чазактың ажылын башкаржыр, аная бодумнуң төрээн чонумну, аныяк Тыва республикамны толээлээр болганымга чоргаарлопыр мен.

Кая-даа чораанымда сагыш-сеткилим төрээн колхозумнуң, тиилелгелер-биле байыдарын, ынак Төрээн чуртувустун дээри аяс турза-даа, кезээде серемчилелдиг болуруи кижи бүрүзүнге катап-катап сагындырып турар.

Адаларының чаагай хөрээн төлептии-биле уламчылап турар ажыл-ишчи кижилериниң — бай-дагжыларның кызымаккай ижиниң дугайында маңаа чугаалаар бодаан мен. Мээн ужурашкан улузумнуң төрээн району Эрзинниң 1976 чылдың Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга тиилекчи болган СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң, ВЦСПС-тиң база ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугун чаалап алганынга боттарының удуртуп турар бригаламның ажыл-хөрээ, чедиишкиннери, дүвүрээзиннери-биле кезээде тудуш, Москваның Кызыл шолупге кылаштап чораш, Седип Сагаачыны, Биче Сотпаны болгаш өске-даа малчыларымны сактып, оларның кадарган хою кандыг-ла тур ирги, сиген-ширбиили, суксуп-суттагды үстү бербежи ирги бе деп сеткилим дүвүреп бодап келгеш, дүрген-не чадыксай бээр мен. Черле ындыг чүве ийин—хүлээтген ажылы дээш кезээде сагыш-бодал дүвүреп чоруур.

Мээн удуртқан бригадамда 20 кодан хой бар. Төрүүр хойнун чартыындан хой кезин ооллөпкан. Чажыргаш канчаар, амгы байдал элээн дүвүреничиг. Ынчалза-даа тургустунун келген бергелерни ажыл эртер дээш бүгү күжүвүстү салган ажылдап турар бис. Сыгыр дан бажындан тура кара кежээге чедир ажылдап кээрге, улус могап-шылай-даа бээр-дир. Ынчалза-даа малчыларымга бүзүрээр мен—түр үеним бергелерни ажыо эртип шыдаарлар. Оларның кызымаккай чоруунун тодаргай херечизи болза, бригаданың эрткен чылын 100 хойга онааштыр 98 хураганны камгалап ап, бир хойдан-на 2 кг. 100 грамм дүктү кыргаш, социалистиг чарышка колхозка тиилекчи болуп, районга үшкү черни эелээни болур.

ДЕЛГЕМ ОРУКТУҢ АЖЫДЫКЧЫЗЫ. РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы Наталья Дандаловна Лойгу амыдыралының улуг кезиин уругларга өөредир. кижизидеринге турасказтаан. Улус өөредилгезиниң шугумунга ажылдап келгениниң үезинде ол чеже кижини өөредип, эртем-билигиин солуп делегейиче делгем орукту оларга ажыдып бербээн дээр! Оон өөреникчилери чораан, ам башкы В. Араптан, партия ажылдакчызы С. Маады, журналист А. Чараш-оол, хойжу бригаданың бригадири А. Соян болгаш өскелер-даа ынак башкызынга чүректан ханызындан өөрүп четтиргеиин илергейлеп чоруурлар.

Н. Лойгу—Маадыр-не. Ол тос оолдун болгаш дөрт кыстың ыпак аваазы, өстүрүкчүзү, кижизидикчизи. Оларның арызындан янзы-бүрү мергежилдин кижилери үнгүлээн: эмчи, башкы, ветеринар, чолаачы, Угбашкылар, акышкылар ам боттары хүндүткелдиг кижилер апаргылаан, чамдыктары өгбулелиг, уруг-даргылыг. Оларның эң улуу Тамся Лойгу Красноярск хоорайда ажылдап, чурттап турар. Наталья Дандаловна ажы-төлүүнүң аас-кежиктиг амыдыралынга өөрүп, олардан хой-хой эргелиг, чылыг сөстерни дыңнап чоруур.

Наталья Дандаловнаның бо хүннердеги ажылы база-ла чаштар-биле холбашкан. Оон эргелекчилер турар ясли-садында малчыннар, специалистер, суур чурттакчыларының уругдары—45 кижи дүн-хүн чок чурттап, өзүп турар. Маадыр-не оларны, бодунуң уругларыдет, эргеледип адаар, эптиг-эзлдек чугаалажыр. Ынчангаш чаштар база анаа дыка ынактар.

Ясли-садта ажылдап турар Маадыр-не, ажаакчы Шулуу Имановна Чамзылан, улуг поваар Зоя Мунзуковна Панзадын болгаш өскелерден-даа коммунист Н. Лойгунуң ажыл-хөрээзиниң дугайыч айтырар болзувусса:

— Уругларга кижизидилгезинте Наталья Дандаловна дег бердинген кижини тывары берге — деп харыылаарлар.

ЧУРУКТА: Н. Лойгу кижизиттирикчилериниң аразында.

САННАР БОЛГАШ ФАКТЫЛАР

● Эрткен беш чылда Бай-Даг суургэ колхоз конторазын, улуг ясли-садты, 20 олуттуг чунар-бажыңны, ийи квартиралыг бажыңны, ортумак школаның спорт залдыг корпузун, 60 өреничиге интернатты, ыяш дилер черни туткан. Ол ышкаш сүт-бараан фермазында 120 баш бызаа кирер кажаа, клуб, № 1 хойжу бригаданың төвүнде клуб, чер-черлерде элээн каш мал кажаалары туттунган, кудуктар кылдынган.

* * *

● «Чаа орук» колхозта Тыва АССР-ниң алдарлыг үш малчыны, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы, РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы бир-бир кижи бар.

* * *

● Тоску беш чылда Эрзин район, оон иштинде Бай-Даг суур Назаровонуң бедик вольтулуг электри дамчыдылгазын алган.

* * *

● «Чаа орук» колхозтуң онгу беш чылдың ийиги чылында планныг даалгалары болгаш социалистиг хүлээлгелери:

	План	Хүлээлге
Эт	445 т.	475 т.
Дүк	63 т.	64 т.
Сүт	70 т.	75 т.

СОНУУРГАЛ ӨСКЕН

Бо удаада мээң чугаалажып орар кижим—Бай-Даг-да көдээ библиотеканың эртелекчизи, Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Күске Чаңмаевна Эрепчина. Пазыхары элээн догүй берзе-даа, шимченгир, боду чугаакыр бүдүштүг, хүлээзиг ажылынга бердинген ол кижини чүгле Бай-Даг суурнуң эвес, харын районуң чону эки билир болгаш хүндүлээр.

Күске Чаңмаевнадан баштайгы айтырыгны салдым:

— Тыва АССР-ниң бүдүрүкчү күштерин улам ыяй комплекстиг хөгжүдер дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң докладында база СЭКП Тыва обкомунуң IV пленумунуң материалдарынга хамаарыштыр чүү чугаалап болур силер?

— Ол докладалды амыдыралга боттандырар талазы-биле тодаргай шинтирлерни хүлээп алган партия обкомунуң IV пленумунуң материалдарын солундан улуг сонуургал-биле сеткил хаып номчудум. Азий диптиң үрээнде бурунгу болгаш аныяк республика—Тывазының ажыл-агыйын, культуразын улам ыяй комплекстиг хөгжүдериниң ол улуг планын кижи магадан хаммас-тыр. Ылангыя республиканың анты-аңгы булунарынга библиотекаларны, культура бажыңнарын, школаларны болгаш культуразының, эртем-билигиниң өскеда одагларын хөй-биле туларын көргени дыка оорунчуг-дур. Ол бүгү бистиң төрээн Коммунистиг партиявыстың болгаш Совет чазаавыстың биче-буурай улустарының амыдыралының деңнелин улам сайзырадырынче ада сагыш салыышкынының база бир тодаргай херечизи-дир.

— Силер колхозта «Билиг» ниитилел эге организациязының ажылын удуртуп турар болгай, силер. Пленумнуң шинтирлерин чоңга тайылбырлап чедирер талазы-биле лекторлар кандыг ажылдар кылып турарыл?

— Бо ажылга эге организацияда хаара туттунган лекторлар идепкейлиг киржип келген болгаш киржиндаа турар. Ажыл-ишчи колдективтерге, албан организацияларга, хойжу бригадаларга, сүт-бараан фермазынга эрткилээн хуралдарга колхоз баштаар черинин, партбюроунуң кежигүннери, пропагандистер, агитаторлар, тус-тус черлерде быжыглаттынган лекторлар—«Билиг» ниитилел эге организациязының бүгү кежигүннери пленумнуң материалдарын масса чоңга калбаа-биле тайылбырлап, таныштырган Амгы үеде ол шинтирлерни херек кырында боттандырарынче ажылдышчылерни мобилизастаар дээш улуг ажыл чоруп турар. Маңаа партийжи сөстүң күжү-биле агитация чорударынга мергежээн эштер Хеймер-оол, Маажый, Комбу, Калын-оол болгаш өскелер-даа боттарының улуг үлүүн киирип турар.

— Эрзиниң болгаш бо суурнуң библиотекаларынга хөй чылдарде ажылдап келген-дир силер. Ажылдап эгелеп турган үеңер-биле бо хүннерде байдалды деңнеп чугаалап көрүнерем, Күске Чаңмаевна. Кандыг өскерилгелер, чаартылгалар болганыл?

— Ынчан, 1948 чылда Эрзиниң библиотеказынга ажылдап кирип турумда, оон фондузу мырыңай аргажок эвээш турган, номнар чаңгыс-ла улуг шкафка сына бээр чүве. Номчукчулар база дыка эвээш. Улусту номчулгага хандыкшыдар, номну чон ортузунга пропагандалаар дээш номчулга конференцияларын, литературлуг, темалыг кежээлерни эрттирип, чаа номнар дугайында стендилерни кылып турганывыс халас барбаан. Номчукчуларның саны хүндеп хүнче көвүдеп, оларның негелдерин улгадып эгелээн. Ынчангаш библиотеканың фондузун улгаттырып, янзы-бүрү литератураны чаңгыдып ап эгелээн бис.

Ам ол библиотекада 23 муң ажыг ном бар деп дыңнадым.

Мээн ам ажылдап турар библиотекам база үчүгле районда эвес, харын республикада эң дээре библиотекаларның бирээзи деп санаттырып турар. Оон херечизи—хой-хой мактал бижиктер, дипломнар.

Бөлүк материалдарны бистиң тускай корреспондептивис М. Хенче-Кара белеткеп кылган.

АЖЫЛЧЫН АҢГЫНЫҢ ТӨӨГҮЛҮГ ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

Маркс-Ленинниң өөредин илеттирбес күштүг, чүге дээрге ол маргыш чок шинныг болгаш революсчу тургузуушунуң база демиселлиг бүгү ирактиказы-биле, Улуг Октябрьның дуржулгазы-биле үрүн бадыткаттынган. Ажылын аңгының, оон төөгүлүг болгунуң дугайы база-ла марксчы-ленинчи өөредиг, чаа ниитилелдиң дуржулгазын дутаар бадыткаттынып турар.

1.

Ажылчын аңгы. Күш талаа-биле ону тиилептер өске аңгы төөгүге турун көрбээн болгаш турбас-даа. Кижи төлгетеннинг салым-чолунга, ол амгы болгаш келир үеэнинг канчаар-даа аажок хаяа болгаш бүгү талалыг салдарлы чедиритер ыңдыг аңгы деегейде база-ла чок.

Кижи төрелгетен улуг пролетарки болгаш коммунистиг революцияже бар чыдар дээрин чүс чыл мурнунда К. Маркс, Ф. Энгельс «Коммунистиг партияның манифезин» деп номундан дыңнаткан. Капиталдың онгуун чуура шаап, социал революцияны боттандырыптар база чаа ниитилелди тургузуптар күшүн барын олар база-ла ынаан айткан. Күш-ажылдың үгү кижилерин эвалеллеп болгаш, ыңдыг улуг социал чаартылгаларны боттандырыпар күш—ажылчын аңгы болур деп олар өөрткен. Ол өөредиглиг ыкнынын Октябрь революциязының, бистиң чурттувустун болгаш социалистиг лагерьниң өске-даа чурттарының хөгжүдезинин дуржулгазы бүрүнү-биле бадыткаан.

Мөлчүүлүүдерниң эрге-чагырганын ан октаар, бүдүрүлгениң чепсек-хеременгге миллион-миллион кижилерниң ниити опчузун тургузар талазы-биле бодунуң төөгүлүг хүлээлгезин күүседир төлээде ажылчын аңгы политиктиг партиязын — марксчы партияны тургузуп алыр ужурлуг деп өөредиг база-ла бадыткаттынган. Коммунистерниң партиязы — ажылчын аңгының авангарды, оон мурнакчы отриды революсчу теория-биле чепсеглеттен болур ужурлуг. Ук партия ажылчыннарны, күш-ажылдың бүгү кижилерин коммунистиг идеялар-биле чепсеглеп, оларны организастап, оларның революсчу демиселин, тургузукчу күш-ажылын удуртур хүлээлгелиг. Ол өөредиг база-ла бадыткаттынган.

Делегейниң ажылчын аңгызының армиязынан мөлчүкчү тургузугну эң баштай ан октаан болгаш чырыткылыг келир үеже орукту иэзон отряд болза. Россияның ажылчын аңгызы болур. Кижи төрелгетеннинг капитализмден социализмче шилчиринин эге-чадазын салган төөгүлүг улуг хүн — 1917 чылдың октябрь 25. Ол хүндеи эгелээн ажылчын аңгы амгы үениң чугула болуушкунарының төвүнге туржуп, оон кол утка-шынарын, кол угланыышкынларын, онзагай үүлдерин тодарадып эгелээн.

«Ажылчын аңгының бүгү делегейге хосталгалыг улуг миссиязы Октябрь революциязына ханыы-биле болгаш бүгү талалыы-биле ажыттынган» деп «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында онзалап шыйдынган.

Октябрьның тиилелгезиниң соонда Россияның ажылчын аңгызынга канчаар-даа аажок улуг харыысалга онзашкан. Эрге-чагырганы бодунуң холунга алган аңгыга мооң мурнунда мөлчүдүн чораан аңгыларга таваржын корбээн соргулга — чаа социалистиг ниитилелди тургузаар, сайзырангайжыдар деп соргулга таварышкан. Бодунуң күрүнезин тургузуп албаан шаанда ажылчын аңгы ол соргулаларны күүседин шыдавас дээрэ билдингир турган.

Бистиң чурттуң ажылчын аңгызынга, оон партиязынга хамаарыштыр буржуаз идеологтар, реформистер яныы-бүрү нүүлдээшкиннерни кылган. Олар ажылчыннарны шуут «дээрбечилер», үрегдээшкин кылыр чорук оларның алыс бүдүжүнде, «боттарының удурланыкчыларынга удур боо-чепсектен өске үүлдерни олар ажыглан шыдавастар» деп нүүлдээшкиннерни кылып турганнар.

Ынчаарга ажылчын аңгы дээрге делегейде эң-не кижизиг бүдүштүг, алызындан тургузукчу аңгы деп чүвени төөгү бидир. Чер кырынга ажыктыг үүлдерни ол тургузуп турар болгаш кижи төрелгетеннин мөөнээзин материалдыг база угаан-бодал бэлдактарын камгалаарын, улам ыңай ковудедирин күзеп чоруур болгаш боттандырыпдаа турар аңгы. Ынчангаш делегейнин ажылчын аңгызы, коммунистерниң партиязы капитализмден социализмче шилчиишкиниң оруу тайбың арга-биле боттанырынга улуг сонуургалдыг. Чүс чыл мурнунда Ф. Энгельс «Хуу өөрүнү тайбың арга-биле узуткап болур бе?» деп айтырыгга «Ол ыңдыг болурун күзээр херек, ынчангаш ыңдыг орукка удурланыр кижилериң эң сөөлгүзүнге коммунистер хамааржыр» деп харыыны берген. Чаа ниитилелче тайбың шилчиишкиниң оруун В. И. Ленин өөр-не аар-берге эвес», «эң-не чиик, чоңга эң-не ажыктыг орук» деп санап чораан. Чүге дээрге тайбың шилчилге канчаар-даа аажок хөй материалдыг үүлдерни ол болза: улуг хуу өөрүнү узуткаары, дарлакчы аңгының политиктиг эргезин чок кылыры азы кызыгаарлаары, ону күш-ажылга албадан киириптирери болгаш оон-даа өске үүлдер болур. Шилчилге үезинде ону боттандырары албан негеттинер. Чүге дээрге буржуазия чаа ниитилел тургузуун эки тура-биле кажан-даа хүлээн албас, бодунуң алышкан капиталын, чидирипкен тамчыдыг чоруун эгидин алырын күзээр. Ынчалзажок оларга удур боо-чепсекти ыяап-ла ажыглаары албан эвес. Ынчангаш революцияның хогжүдезинин кайы орукче шилчий бээри чүгле олардан хамааржыр деп чугаалаанывыс таварылга эвес.

Социалистиг революцияның үезинде Россияның, пролетариадының бот-боттарының арызында тудуш харыысаалыг ийи сорулганы шинтирлээр улуг харыысалга таварышкан. Бирээде, дарлаткан өске массаларны эвилеллеп алган, буржуазияның эрге-чагырганын дүжүрери, турун кээ болгу дег удурланыышкынны чылча базары. Ийиде, ол массаларны социал чаартылганын чаа оруунче —чаа социалистиг экономиканы болгаш культураны тургузарынче угаан баштан кирери. В. И. Ленин бо ийи сорулгаларның ийигизин эң-не чугулаа, эң-не берге болгаш нарын сорулга деп санап турган.

Коммунистерниң партиязынга удуртқан бистиң чурттуң ажылчын аңгызы ол ийи сорулганы алдарлыы-биле күүсеткен. Социалистиг тургузуушкунуң чылдарыында ол бодун чүгле чаа бүдүрүлгениң тургузукчузу кылдыр эвес, а харын чаа ниитилел харыыааларының, эң-не мурнакчы демократияның тургузукчузу кылдыр көргүскеп.

Кандыг-даа дарлакчы аңгы эрге-чагырганы холга алган соонда ону кымның-биле-даа үлешпес, бодунуң тергиделин быжыглаар дээш кажар аргалардан эгелээн массалыг хыдыышкынга чедир бүгү хемчегларни ап келгенин теогу билир. Ажылчын аңгы ыңдыг эвес.

Россияның пролетариады чурттуң капитализмден социализмче шилчин турган үезинде ниитилелди күш-ажылчы өске аңгы болгаш бөлүктер-биле кады эвилелдежип алгаш удуртун турган. А социализм тиилээн соонда эрге-чагырганы бүгү улус-биле кады боттандырып эгелээн. Ынчангаш пролетариат диктатуразының күрүнези бүгү улустуң күрүнезинче шилчээн, а оон авангарды бүгү улустуң партиязы апарган. Ынчалзажок күрүнезиниң социалистиг бүдүш-шынары өскерилбээн, а ажылчын аңгы ниитилелге бодунуң удуртукчу роляын чидирбээн.

2.

Европага коммунизм деп сөс дыңнаан чорун турганыгдан бээр чүс чыл бичии ажыг үе эрткен. Амгы үеде Европаның, Азияның болгаш Латин Американың элээн каш чурттарында чүгле ыңдыг сөстү адап чугаалап турар эвес, а социалистиг тургузугну чедиишкиниг боттандырын эгелээн, чаа ниитилелдиң капиталистиг ниитилелден кайы хире артык күштүүн делегейниң миллионмиллион кижилери бүзүреп көре берген.

Элээн хөй капиталистиг чурттарны социал-демократтыг болгаш реформисчи партиялар он-он чылдарның дургузунда удуртун келген болгаш удуртун-даа турар. Аңгы демисели чокка, ажылчын аңгы чокка социализмни тургузуп бээр дугайында олар ажылчы чоннарга дыка-ла хөй аазаашкыннарны кылган. Оон чүү-даа бүтүнээн, реформисчи партиялар бо хүнге чедир чаңгыс-даа чуртка капитализмни социализм-биле солуп шыдаваан. Олар ону кылырын күзеваан-даа, кылып-даа шыдавастар. Сайзырангай чамдык чурттарда ажылчыннарның материалдыг байдалы элээн бедик дээрэ билдингир. Ол дээрге буржуазияның оларга хаймрлаан кежин эвес, а ол чурттарның ажылчын аңгызының демиселиниң үретүнели-дир.

ССРЭ-ниң ажылчын аңгызының тиилелгезиниң соонда, Октябрь революциязының соонда делегейниң политиктиг картазы үидезинин-биле чаартының эгелээн. Амгы үеде социалистиг лагерьниң чурттарында чүгле ыңдыг сөстү адап чугаалап турар эвес, а социалистиг тургузугну чедиишкиниг боттандырын эгелээн, чаа ниитилелдиң капиталистиг ниитилелден кайы хире артык күштүүн делегейниң миллионмиллион кижилери бүзүреп көре берген.

Элээн хөй капиталистиг чурттарны социал-демократтыг болгаш реформисчи партиялар он-он чылдарның дургузунда удуртун келген болгаш удуртун-даа турар. Аңгы демисели чокка, ажылчын аңгы чокка социализмни тургузуп бээр дугайында олар ажылчы чоннарга дыка-ла хөй аазаашкыннарны кылган. Оон чүү-даа бүтүнээн, реформисчи партиялар бо хүнге чедир чаңгыс-даа чуртка капитализмни социализм-биле солуп шыдаваан. Олар ону кылырын күзеваан-даа, кылып-даа шыдавастар. Сайзырангай чамдык чурттарда ажылчыннарның материалдыг байдалы элээн бедик дээрэ билдингир. Ол дээрге буржуазияның оларга хаймрлаан кежин эвес, а ол чурттарның ажылчын аңгызының демиселиниң үретүнели-дир.

ССРЭ-ниң ажылчын аңгызының тиилелгезиниң соонда, Октябрь революциязының соонда делегейниң политиктиг картазы үидезинин-биле чаартының эгелээн. Амгы үеде социалистиг лагерьниң чурттарында

ШЫН

Улуг Октябрьның 60 чылын төлептиг уткуур

ПРОФЭВИЛЕЛИНИҢ ЗАВОД КОМИТЕДИНИҢ САГЫШ САЛЫЫШКЫНЫ

№ 1 эптелге цегин дургаар чаа «Москвичилер» шууштур шимчеп чоруп турар. Олар амдыызында хөделбес. Оларның кырында угаанныг ЭСМ-нер болгаш нарын механизмнер оларны «илби-шиди»-биле шимчедип турары ол. Оон мотор ажылдай бээр—бүгү делегейде сураглыг малолитраж-тарның бүлезинге база бирээ немежир. 95 секунда санында-ла кол конвейерден чаа машина үнүп турар, шак ол үзүктелиишкин чок бир дески ажылдаар чорук Ленинчи комсомол аттыг автозаводтуң ажылының чедиишкинниг болурун хандырып турар.

ЛКАЗ-та бөгүн бүгү-ле чүве кол сорулгага — ажыктыг чорукту база продукцияның шынарын бедидеринге, а ыныг болганда — «Москвичиниң» ынаныштыын улгаттырарынга чагырткан. Күш-ажылды коммунистиг өзү-биле көөрү дээш шимчээшкинни калбартырынга болгаш бүдүрүлгени үлегерлиг болдурарынга, бүдүрүлгениң курлавырларын дилеп тыварының эгеленчи чоруунга база шынарны эргелеп башкарарының ажыктыг системазын ажылдап кылырынга чугула роль заводтуң профэвилел организациязынга хамаржып турар. Оон хүрээлеңинде он-он муң кижи туруп турар.

Бүдүрүлгеде ийи кижи бүрүзүнүң бирээзи-ле — коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы. Бүгү цехтерде дагдыныкчылар чөвүлелдерин тургускан, улусчу контрольдуң бөлүктери база постулары идепкейлиг ажылдап турар. Автозаводчулар «Участок бүрүзүнге — интенсификацияның программазы турар, ажылчын бүрүзү — ажыктыг чоруктуң тускай санныг турар» деп социалистиг чарыштың эгелекчилери. 3000 ажыг ажылчыннар ам ажыктыг чоруктуң хууда саннарлыг, хөй-хөй бүдүрүлгечилер хуузунда таңмалыг ажылдаар эрге дээш демисежип турар.

Улуг Октябрьның 60 чыл оюн төлептиг уткууру дээш чарышпышаан, ЛКАЗ-тың коллективи ноябрьның 7-ге чедир пландан артыкка 4 миллион рубльдиң продукциязын, оон иштинде 800 автомобильдерни үндүрер деп шиитпирлээн. Автозаводчулар январьның планын чедиишкинниг күүсеткен. Курлавырларны эң-не долузубиле ажыглаар дээш демисел бүгү участоктарда, ажылчын туруш бүрүзүнде калбарган.

Профэвилел организациязы автозаводчуларның күш-ажылының база дыштанылгазының байдалдарын эжижидеринге, бүдүрүлгениң техниктиг деңнелин бедидеринге, күчүлерни чаартырынга улуг кичээнгейни салып турар. Заводтуң конструкторларының ажылдаар чаа корпузун бүдүрүлгеде тудуп, белдирлерниң болгаш иезектерниң автоматчытыан складын, а ол ышкаш чаа күчүлүг пресс корпузун дерип, автомобиль тургузукчуларының чаа Культура ордузун, ажылчыннар чурттаар бажыңнарны тудуп турар.

ЧУРУКТА: шенелделер цегинде, Участок мастери Н. Холодин (солагай талазында) болгаш слесарь-чолаачы Г. Лунин «Москвичини» саарылга салбырынче чорударының бетинде хынап тур.

В. МАСТЮКОВТУҢ фотозу.

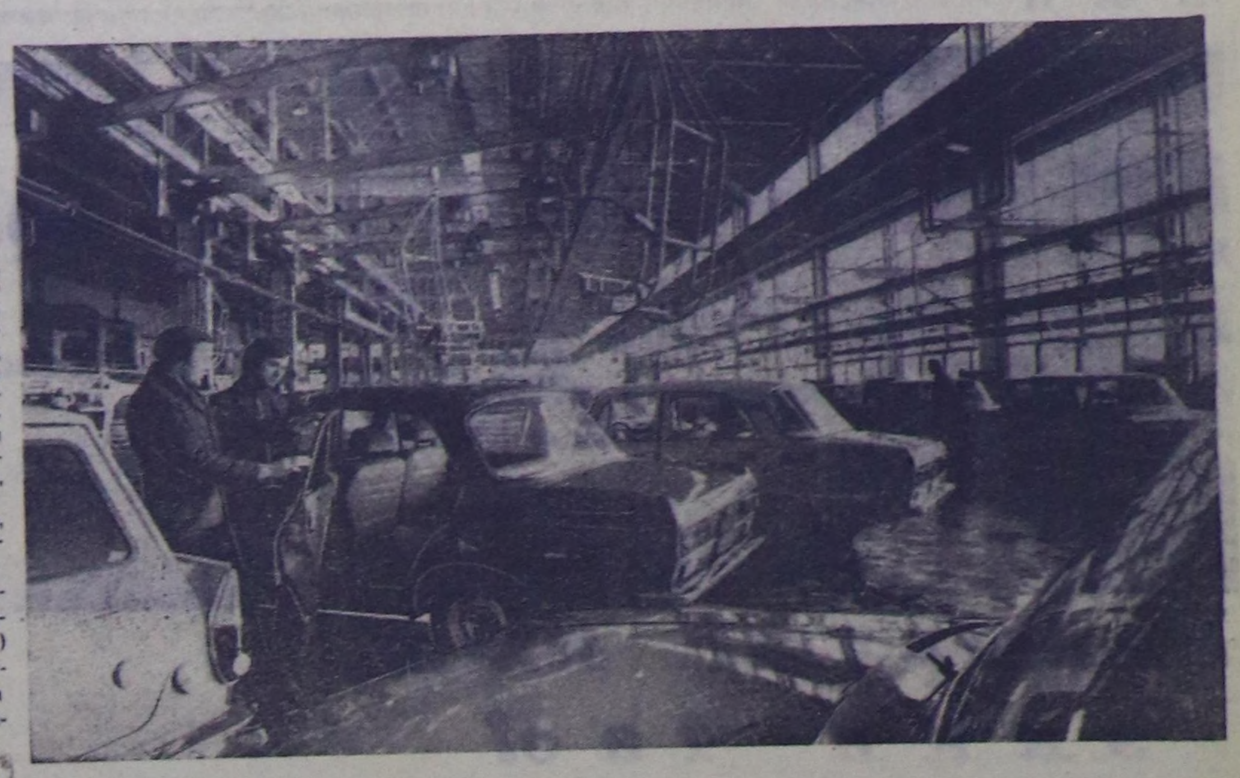

ЩЕКИНОНУҢ АРГАЗЫ-БИЛЕ

ЩЕКИНО. (Тула область). Амгы «Азот» каттыжыышкынның коллективинге (мурнунда Щекинонун химия комбинадынга) төрүттүнген арга-биле ам хоорайның бүдүрүлгелериниң барык-ла кезии ажылдап турар.

Синтетиктиг волокно заводунуң коллективи ийи чыл улаштыр щекинчи өзүбиле ажылдап турар. Ол үениң дургузунда колдуунда-ла сеттелге ажылдарын төпчүдүп тургаш, 185 кижини өске ажылдарга киирер кылдыр магадылаан. Хандырылганын зоналарын делгемпедири дээш калбарган чарыш ажылчынларның санын көвүдетпейн тургашла продукция үндүрериң хажык чокка улгаттырарының аргазын берип турар.

ЧУРУКТА: заводтуң аргында цегинде.

Ю. НАБАТОВТУҢ фотозу.

НАЙЫРАЛ БОЛГАШ БУЗУЛБАС ЭВИЛЕЛ

ЛЕЙПЦИГ. Ында ажыттынган делегейниң часы ярмарказында совет павильонга ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонеккер, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. Штоф болгаш ГДР-ниң партия база күрүнеңиң өске-даа удуртукчулары чорааннар. Көрүлде соонда чүве чугаалааш, совет көргүзүлге үүлдеринге бедик үнелелди ол берген болгаш ол көргүзүлге үүлүн Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылынга тураскааткан деп, ол онзалап демдеглээн. Ол павильон совет улустуң, Совет Эвилелиниң алдарлыг Коммунистиг партиязының экономикага, эртемге болгаш техникага, ниитилел амыдыралының бүгү талаларынга ынчуг улуг чедиишкиннериниң дугайын херечилеп турар деп, Чиңгине секретарь демдеглээн. Бо хүн совет улус коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузар талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң төлевилээн сорулгаларын амыдыралга боттандырып турар.

ГДР-ниң чечектелиишкининиң магадылалы болза, Совет Эвилели-биле мөңге найырал, бистиң марксисчи-ленинчи партияларывыстың, бистиң күрүнелеривистиң болгаш улустарывыстың аразында быжыг, бузулбас аны-дуңмалышкы эвилел болур деп оон ыңай Э. Хонеккер онзалап демдеглээн. СЭКП-ниң XXV съездизиниң база ГСЧП-ниң IX съездизиниң шиитпирлери бистиң ийи күрүнелеривистиң көгжүлдезиниң угланыышкынын тодаргайлаан.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Аденде аян-чорук

АДЕН. (СЭТА). Кубаның Компартиязының ТК-ның Бярги секретары, Куба Республиканың Күрүне чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фидель Кастрога баштаткан Кубаның партия-чазак делегациязының Йемен Улус Демократтыг Республиканың партия болгаш күрүне удуртукчулары-биле чугаалажыышкыннары бооп турар. Чугаалажыышкыннар үезинде делегей айтырыгларын, оон иштинде Чоокку Чоон чүкте байдалды, а ол ышкаш Куба биле ИУДР-ниң аразында бүгү талалыг харылзааларны удам ыңай хөгжүдериниң айтырыгларын чугаалажып көрген.

Найыралдың массалыг митингизинге чүве чугаалааш, ИУДР-ниң Президент чөвүлелиниң даргазы Салем Рубейя Али империализмге, сионизмге болгаш реакцияга удур оон бөрге демиселинге демократтыг Йеменге дузаламчы болгаш деткимче дээш революсчу Кубага өөрүн четтиргенин илереткен.

Чыылганнарга чүве чугаалааш, Фидель Кастро демократтыг Йеменниң улус массаларының бодунуң төрээн чуртунуң хамаарышпас болгаш тускай догуланаан чоруун камгалаанын бедии-биле үнелеп көрген. Делегейниң революстуг шимчээшкининге силерниң республиканар эки салыышкынны киирген деп ол чугаалаан.

ИУДР-ниң парлалгазы Кубаның партия-чазак делегациязының албанның найыралдыг аян-чоруун калбаа-биле чырыдып бижээн.

ЧАА ХООЙЛУ

МАДРИД. (СЭТА). Испанияның чазаа политхоругдаттырганчарны келдеридер дугайында немелде хоойлуну хүлээп алган. Ол хоойлу 1976 чылдың декабрь 15-ке чедир 12 чыл чедир хуусаа иштинде боттарының «үүлгеткен кем-херектери» дээш шиитпирген кижилерни хостаарын көрген.

Документтиде айытканы-биле алырга, чаа хоойлуга хамаарышпайн турар политхоругдаттырганнарның херээн чазак оларның «буруузун» база кара-бажыңнаткан хуусааазын барымдаалап тургаш көөр болгаш оларны келдеридер азы шенелдеге хостаар дугайында шиитпириш хүлээп алыр. Өске артыкан политхоругдаттырганнарның кара-бажыңга олурар хуусааларын дөрттүн бириинге кызырар.

Чарлаан келдеридиишкинин бүгү-ниити шиичилиг эвезин демдеглээр ужурлуг. Чаа хоойлунуң күштүг болу бергениниң соонда-даа кара-бажыңнарга хоругдатырганнар хойу-биле артып калыр. Оларның бүгү «буруузу» болза олар чаа демократтыг Испания дээш демисел чорудуп турганы болур.

Ол хоойлунуң кызыгаарлаанчак шинчизи тураа-даа ол хоойлу болза чуртка демократтыг хосталгаларны долузубиле катап тургузары дээш демисежип турар Испанияның депшилдедиг хөй-ниитизиниң база бир тиилелгези болур. Сөөлгү үеде Испанияның яжы-бүрү хоорайларында, чүүгидаа мурнунда баскылар чуртунда барык-ла хүнүн-не митингилер, чыскаалдар бооп турар. оон киржикчилери бүгү политхоругдаттырганнары хостаарын негээн. Чоокта чаа баск можуларга «келдерел дугайында негелделерни деткиринин неделязы» доозулган. Анаа Гипускоанын, Наваррының, Бискайнның, Алаваның хой мун чурттакчылары киришкен.

БЕРГЕ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

ВАШИНГТОН. (СЭТА-ның корреспондентизи). АКШ-тың президентизи Дж. Картер биле Англияның премьер-министри Дж. Каллагэанның арызында чугаалажыышкыннар Ак бажында доозулган. Ол чугаалажыышкын үезинде делегейниң хөй санныг айтырыгларын, ийи таланың харылзааларының айтырыгларын чугаалажып көрген. Тайылбырлакчыларның демдеглеп турары-биле алырга, чугаалажыышкыннар берге болган болгаш америк-англи харылзааларда чөрүлдээлерни чок кылырынга чедирбээн база Барыын чүктүң капиталистиг чурттарының чурттан эртип турары экономиктиг кризисти ажып эртериниң талазы-биле айтырыгга хамаарыштыр кайдыг-даа дугуржулганы чедип ап шыдаваан.

Парлалганың национал клубунга чугаалажыышкыннар соонда чүве чугаалааш. Каллагэан «Барыын чүк инфляцияның болгаш ажыл чок чоруктуң күштүг ыыышкынынга таварышкан» деп медеглээн, ол бергедөшкиннерниң хаылаары «политиктиг уржуктарга таварыштырар» деп, дувурээнин илереткен. Барыын чүктүң код чурттары экономиктиг айтырыгларны «анализтеп көөрүн» безин дугуржуп ап шыдаваан деп ол билинген.

Ак бажыңның төлөлекчилиниң билингенин өзугаар алырга, Англияның премьер-министри чугаалажыышкыннар үезинде «Конкорд» деп пассажирлер олурар үнден дүрген ужар самолёттуң АКШ-че коммерциялыг ужуудуушкуннарын чедип алырын Лондонвуң болгаш Париктик күзеп турарын «эң-не пиитпирлин-биле» айытган. «Конкордтуң» конкуренциязындан айыылзынын турар национал авиакомпанияларның аайы-биле «Конкордтуң» АКШ-че ужуудуушкуннарын болдурбайн турар, чижээлерге, Нью-Йорктуң аэропортунга оон хопарын чоннаэрөөн.

Чугаалажыышкыннар үезинде элээн улуг кичээнгейни Барыын болгаш Чоон чүктер аразының харылзааларынга үндүрген. «Нью-Йорк таймс» солунунуң демдеглээни-биле алырга, «кижиниң эргелериниң дугайында» айтырыг талазы-биле АКШ-та үндүрген шимээн Чоон болгаш Барыын чүктер аразында харылзааларга когаралды чедирин болур деп, Англияның премьер-министри саналаан. Ол дувурээзинин Франциянның президентизи В. Жискар д'Эстэн болгаш ГФР-ниң канцлери Г. Шмидт база илереткен деп, «Вашингтон пост» бижээн.

В. ЧЕРНЫШЕВ.

СОРУЛГА—ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫН БЫЖЫГЛААРЫ

Араб болгаш африка чурттарының күрүнелер база чазактар баштыннарының конференциязы эрткен неделяда Каирге болган. 60 күрүнениң болгаш национал хосталгалыг алды шимчээшкининиң удуртукчулары аңаа киришкен.

Конференцияга хүлээп алган политиктиг декларациязынга күрүнелериниң болгаш чазактарының баштыннары национал хосталыышкын дээш демиселдиң чангыс аай фронтузун быжыглаарының эргежок чугулазын айтып, империализмни, колониализмни болгаш неоколониализмни, сионизмни болгаш кеш-сөөктү ылгай көөр чорукту боттарының бурууштаан турарының дугайын медеглээнчер. Боттарының дүрүм өзугаар национал эргелерин катап тургузары дээш, бот баш миниип шиитпирлеттинер эргези дээш демиселди чорудуп турар Палестинаның, Зимбабвениң, Намибияның, Мурнуу Африканың, Джибутинин улустарынга деткимче көргүзериниң дугайында шиитпирни өөр база хүлээп алган.

Ангола, Ботстванз, Лесото, Мозамбик, Замбия ышкаш шак ындыг бот эргелиг күрүнелерге удур империализмниң база оон эвилелчилериниң үзүксөксаал чок чепсектиг халдаашкынарын база политиктиг болгаш экономиктиг өскедаа кажарлаашкынарын конференцияның киржикчилери бурууштаан. Ындыг кажарлаашкынарның алыс сорулгазы чүл дээрге, ол чурттарда догуунаан турар өзу-чурумнарны дүжүрери, боттарының экономиказын хөгжүдериниң угладыр ол чурттарның салын турар күнеңиишкиннерин баксырадыры болур. Ужуражыышкын киржикчилериниң түннеп көргенин өзугаар алырга, ол чөнгээлер, халдаашкыннар бүгү араб болгаш африка делегейге удур углайган болбушаан, бүгү делегейде тайбыңга база кыжаныышкын болуп турар. Египетке, Иорданияга, Ливанга болгаш Сирияга удур Израильдың чөнгээлиг үүлгедиглерин чөвүлел хурал бурууштаан болгаш Израильди, Мурнуу Африка Республиканы, Мурнуу Родезияны политика болгаш экономика талазы-биле чадаканзырадырын ханыладыр сорулга-биле күжениишкиннерни база дагын каттыштырарын саналаан.

Ам дыка хөй үүлдер болза, конференцияга хүлээп алдынган шиитпирлер болгаш политиктиг декларацияда салдынган сорулгалар амыдыралга херек кырында канчаар күүсеттинериниң хамааржыр. Империализм биле редкция Африкада болгаш Араб Чоон чүкте боттарының хоралакчы ажыл-чорудуузазын сөөлгү үеде, идепкейжиткени эки билдингир. АКШ-тың «Вашингтон пост» солунунуң чоокта чаа парлаан сан-медээлери ол девискээрлерде чамдык удуртукчулар Төп разведка эргеделиниң хайгыыл-дээжилинде турарын чугаалап турар. Чижээ, Сауд Аравияның хаан ог-бүдезиниң болгаш Төп разведка эргелелиниң аразында харылзаштырыкчы звено Сауд Аравияның чажыт албан черлериниң удуртукчузу Камаль Ахмад дээрзи болуп турарын «Вашингтон пост» айытканы.

Каир конференциязынга Сауд Аравияның делегациязы хөгжүлдениң африка фронтузунга «эки тураның өргүүшкүнү» кылдыр бир миллиард долларны салып киирер бодалдыының дугайын медеглээн ол байдал бодунче кичээнгейни угландырып турар. Сауд Аравияның делегациязы оларның ол дузаламчызын Африканың мурнуу талазында кеңсөөк ылгаар болгаш неоколониалисчи өзу-чурумнарга удур демиселдиң мурнуу одуруунда чоруп турар Анголаның, Мозамбиктиң болгаш өске-даа африка чурттарының депшилделиг өзу-чурумнарынга бербес ужурлуг деп чугаалап үнгеннер.

Америк нефть монополиялаарынга болгаш оларның-биле хөлбаалыг байлак нефтилиг Сауд Аравиянга аажок хөй ажык-кончаларны берип турар кылдыр нефтиге өртектерни бедиткениниң түпелиниге таваржы бергени каража-когараллардың чамдыызында-да бол орнун тургузуп алырын африка күрүнелер шынаала күзеп турар болбайн аза. Нефтиге өртектерни бедиткениниң уламынан болдунган каражаның орнун дуглаалы кылдыр ийи чартык миллиард долларны Африканың эргезиниге тыпсыр дугайында негелделиг Танзаниянын конференцияга кодургени таварылга эвес.

Африка чурттары даштыкы болгаш иштики политиканың талазында боттарының хостуг хөделиишкиннеринге каражалыг кылдыр Сауд Аравиянын ол «өргүүшкүнүнге» алзын, улам улуг каражага таваржыр күзел чок. Сауд Аравияның ол «өргүүшкүнүнө» олар африка күрүнелериниге нйыышкын кылыр, оларның демиселинин антиимпериалистиг угланыышкынын шаптыладырар болгаш Каир конференциязынга тургустунган зайлаштырылга органнарының ажыл-чорудулгазынга АКШ-ка ажыктыг угланыышкынны тып алырынга салдар чедирер дээн орадлажыышкын кылдыр шын көргеннер.

Империализм агентуразының чимзениишкиннери, улустарны башкаландырар, оларны удуртукчуларын хаалгаар, алдадыр болгаш чаңгыз эпти суларадыр дээр орадлажыышкыннар араб болгаш африка улустарының серемчилеттир болур чоруун белиндерин негеп турар.

С. ЛОСЕВ.

ры делегейниң үлетпүр бүдүрүлгезинин 40 ажыг хуузун бүдүрүп турар. Социалистиг делегей экономиктиг болгаш энергетиктиг кризистерге таварышпайн бүзүрелдии-биле бурунгаар хөгжүп орар. А капиталистиг делегейде экономиктиг кризистер-биле чергелештир ажыл чок болур чорук, акшаның үнезиниң кудуулаашкыны, аъш-чем бараанларының ортаанын улгадыры кажангызындан артык күштелген.

Маная база бир кол үүлдү айтыр херек. Совет Эвилелиниң ачызында кижи төрелгетеп фашистиг эжелелдеп, дарлаалдан хосталыр аргалыг болган. Күш-ажыл кижилериниң күрүнезинин ачызында делегейниң дыка хөй чону боттарының хосталгалын, хамаарышпас чоруун камгалап алган, социализмниң орув-биле чоруур аргалыг болган.

3

ССРЭ-ге социализмниң тиилээни-биле, социалистиг күрүнелерниң дем каттыштырылгазының тургустунгаы-биле чергелештир делегей арена-зында күнтерлиг деңзүгүүр тайбыңныг, социал депшилгениң болгаш социализмниң эрге-ажыынга ажыктыг кылдыр өскерилген. Ынчангаш амгы кижи төрелгетеннин капитализмден социализмче шимчээшкинин тодарадыр турар ажылчын ангының аргалары өскен болгаш бедээн. Социализмниң делегей системазы—бүгү делегейнин ажылчын ангызының эң-не кол болгаш ак-не улуг чавлап алыышкыны. Чүге дээрге ук система кижи төрелгетеннің контрреволюцияга, агрессияга, колониализмге болгаш неоколониализмге удур демиселиниң идегелдиг чөлепнижи бооп турар.

Буржуаз идеологтар болгаш реформистер эртем-техниктиг революция хогжээн амгы үеде ажылчын ангының ролю кудулаан, ол боду ажылчы чонарның өске кезектери-биле холужуп, ангы болур бүдүшынарын чидирип эгелээн деп хоозун сурааллы вентередип турар. Херек кырында ындыг эвес. Кайы-даа чуртта ажылчын ангы чыл келген тудум сан талазы-биле өзүп орар, а сайзырангай капиталистиг чурттарның ажылчын ангызы чонуң хөй келиип каттыштырын алган эң-не массалыг ангы апаргаан.

Эрткен чүс чылдың ортаа үезинде делегейниң ажылчын ангызынга хамаарышкан кижилер 9 миллион хире туулган болза, ам делегейниң ажылчыннарының саны 640 миллион ашкан.

Делегейниң ажылчын ангызы шынар талазы-биле базала өскерлип турар. Амгы үениң эң парын техниказын башкарын ажылдап турар фабрик-завод ажылчыннарының саны өскен. Оларның иштиг билии, тускай мергежили, культуразының деңнеля бедээнинден ангы талазы-биле медерели база-ла бедээн, социал чаартылга дээш демиселге идепкейн улгаткан.

Марксистер болгаш ленинчилер ажылчын ангының иштиг байдалында, мээ-медерелинде болгулаан бо чергелиг өскерлиишкиннерни анализтеп, оон теоретиктиг болгаш политиктиг түңнелдерин кылып турар. Монополиялларга удур демисежип турар демократтыг күштерни — тараачыларны, хоорайның бодуун чурттакчыларын, күш-ажылчы интеллигенцияны, сургуулдарны, херээженнерни ажылчын ангы бодун долгандыр сырый каттыштырын, оларның демиселин удуртун баштап турар. Ажылчын ангыга, оон коммунистиг партияларына удурткан демократтыг күштерниң организастыг чоруу бедээн, негелделериниң утка-шынары-даа өскерилген.

Делегей күштериниң деңзүгүрүнүн өскерилгени, социализмниң делегей системазының болгаш делегейнин ажылчын ангызының ролюнуң бедээни эрге-чагырганы ажылчын ангының болгаш ажылчы чонарның тайбың, демократтыг орук-биле чедип ап болурунуң аргазын улам калбарткан. Ол оруктарның бирээзи болза, парламентни калбаа-биле ажыглаары болур. Чамдык капиталистиг чурттарның ажылчын ангызы чонуң калбак массаларыга даянып турган, парламентиге хөй черни чаалап ап болур арга бар апарган. Ынчангаш ону ажылчы чонуң чепсээ болдургаш, дарлакчыларның удурланыышкынын ажып эртип, ниитилелдиг капитализмден социализмче шилчилгеиш боттандырып болур.

Ынчалзажок ажылчы чонар парламент соңгулдаларына хөй черни алган соон дарый оларның эрге-ажыынга дүжүү бээр азы оларның эрге-ажыын камгалай бээр күрүне тургустунуң кээр деп бодаар болза ол шын эвес аңаар. Ниитилелде боттуг күш кымыңы холундал деп чүвени уттуп болбас херек. Ындыг күш экономиканың кол дестерин, күрүне аппарадын болгаш шеригин тудуп турар кижилериниң холунда болур. Ажылчын ангы парламентиге хөй черни алза-даа, ындыг күш буржуазияның холунга артып калган турарын уттпас. Ынчангаш парламентини дарлалдың органындан ажылчы чонарның эрге-ажыын камгалаан орган кылдыр өскертирин ажылчын ангы чедип аптар болза, ам-на тайбың шилчилгенин айтырыглары чогумчалыг шиитпирлеттинер. Социализм дээш ол демисел болза В. И. Ленинниң өөреткенин өзугаар ийзы-бүрү хевирлерлиг болур.

Европаның болгаш өске-даа диптериниң чамдык чурттарының коммунистиг партияларының амгы үеде идин үндүрүп турары ниитилелдиг экономиктиг тургузуун ханыызыбиле чаартыры, демократтыг эвилелдиг күрүнезин тургузары, чөөн үелдиг күштериниң чазаан тургузары дээш оопдаа өске программалары капитализмден социализмче шилчиринин эге этаптарының, хевирлериниң ролюн ойнаар ужурлуг.

Ындыг болзажок буржуаз күрүне, буржуаз демократия артып калган турда, социализмче шилчилге болдунмас дээрзин практика көргүскен. Оон тодаргай чижээ, Чилиге болган фашистиг эргилде болдур. Бодуунуң тергиндекчи байдалын оскунмас дээш делегей империализмниң пайы хире кажар арганы ажыглаан, дерзин үүлгедиглерни кылып болурун Чилиге болган болуушкуннар бадыткаан. Ынчангаш В. И. Ленинниң: «...бодунуң эрге-чагырганын камгалаан арттырар дээш капиталистер бүгү-ле үүлгедиишкиннерни кылырынга белен, олар тоогуңуң орууннан эки туразы-биле чайлап бербестер» деп ооредиг мартыг чок бадыткаттынып турар.

Ындыг болзажок капиталистиг ниитилелдиң улам хапылап турар кризизи, ангы демиселиниң хүн келген тудум калбарын орары депшилгелиг келир үе дээш демиселдиң үре-түнелдиг болуру— ажылчын ангының бодунуң боттуг күжүн медереадин-биле угаан билгеш, тургузуп алырындан, оон авангарды болур Коммунистиг партияларының билдилиг ажыл-чорудулгазындан, хамааржыр дээрзи тодаргай апарган. Бо демиселге В. И. Ленинниң ажылчын ангы демиселдиң бүгү хевирлерин хандыр өөрөөп алыр, ажыглап билир ужурлуг, херек апарган үеде демиселдиң бир хевирин өске хевир-биле дүрген солуптарынга белен болур ужурлуг деп ооредип уттуп болбас херек.

* * *

Кижи төрелгетен коммунизмниң чырык бедиктеринге чедир үр болгаш аар-берге орукту эртер. Ол орукка өөрүшкүнүн болгаш кажыдалдың хүннери-даа таваржыр. Ындыг болзажок Октябрь чуртунуң изен каан оруу оларны аңаа чедирер.

А. ВИКТОРОВ.

Байырлыг кыш, экии час!

Эрткен воскресеньеде дээр шырым булуттазынданхүн караа ону өттүр чылыдып шыдавайн турган. Чөөн чүктен хөдаан сырын аңаа улам-на немере болганындан сооксумаар хүн болган. Ынчалза-даа кызылчыларга ол шаптыктаваан.

Хүндүскүнүң 12 шак четпээнде-ле хоорайжылар байырлал шинчи киир кеттингеш, өг-бүлези, уруг-дарыы-биле кады Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгынче углуг, катыг-хөглүг шуужуп эгелээннер. Кышты үдээриниң байырлалынга киржири-биле чоруп турганнары ол.

Паркче кирер эжик аксында бирги көвүрүгнү туткан адырыкка дыштанып келгеннерге таарымчалыг байдалды тургускан. Хамыктың мурнунда кайы ырактан-на чытталып келир шиштээн эттер, изиг блинылар, шай, хуужуурлар болгаш өске-даа аъш-чемнерни делгээн. Орус чаңчыл өзугаар хаас-ноя кылдыр кеттинген, эптиг-эзлдек садыгжылар кызылчыларны болгаш аалчыларны аяк шайдан ижип, амданныг шиштээн эттен, блинылан чиириңче чалап турган...

Кышты үдээриниң байырлалы ажыттынар чоокшулаан. Парк чанында адырыктың олбо талазында, ооң унунда шуут-ла кижи бажы кизирт, катыг-хөг, ыры-хөгжүм диңмирээр үве.

12 шак. Хөглүг хөгжүм чаңгыланып, янзы-бүрү өңнүг ракеталар оду дээрже ужугуп үнген. Кышты үдээриниң байырлалының эгелээнииң медээзи ол болган. Байырлалды ажыдарынга тураскааткан театржыткан көргүзүгнү чыылганнарга барааалгаткан.

Муң-муң кижилерниң манап турганы хүлүмзүрээн, аныяк, чараш Час моорлап келди.

Чыылганнарга ол байыр чедиргеш, ажыл-ижинге чедиишкиннерни, амыдыралынга ааскежикти күзээн.

Байырлалдың киржиччилеринге хоорайның бот-тывынгыр уран үүл коллективтериниң артистери концерт көргүскен. Школа-интернаттың үшкү класының өөреникчизи Инна Данзын авазы башкы училищезинде башкы Раиса Данзын-биле «Ивилер», «Чебурашка» деп танцыларны ойнаарга, көрүкчүлер чаптап, диңмиттиг адыш часкаашкыннары-биле уткуп турган.

Концерт доозулган. Янзы-бүрү маргылдааларже чыылганнарны чалай берген. Чагы бажынче үнери, хүреш, аът шалбалаары, хендир тырттары, аътты шанактаары, дидир адырары, чудук ыырлаары... шупту он ажыг оюннар, шыдаар болзуңза, шуптузунга-даа киржир сен.

Чагы бажында азып изан белекти чедип алыр дээш үнүп турар кижилерни дыштаныкчылар улуу-биле сонуургаан. Ону чедип алыры белен эвес айтырыг, аңаа кончуг күштүг, быжыг тура-соруктуг улус чедер. Ындыглар эвээш эвес болган. Оларга Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозта тудугжу Владислав Дажый-оол, № 3 монтаж эргелелиниң мастери Иван Зевалич, Кызылда районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынында Иван Андреев болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Хендир тырттарының маргылдаазы дыштаныкчыларның кичээнгейиниң төвүнге турган, кижи бүрүзү-ле бодунуң хамаарышкан командазы дээш «аарып» турду. Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң төлээлери боттарының удурланыкчыларындан шыырааан көргүскеш, бирги шаңналды алганнар. Септелге заводунуң командазы ийиги, Тываның автокомбинады үшкү черлерни эзлээн. Тиилекчилерге тускай шаңналдарны тывыскан.

Сес метр хире чудуктуң чөвүрээзин карттааш, чоон ужун черге быжыглаваш, чиңге бажы черге дегбес кылдыр көвүрүглей салып каан. Ооң чиңге ужунда демдекке чедир кылаштааш, дедир келир онаалда ындыг. Мону эртери дыка берге, ынчалза-даа бо оюнга киржиксээннерниң саны хөй болган.

Кайы-даа оюн болган шөлге баарга, катыг-хөг, оюн-баштак...

Кышты үдээринге тураскаатканКызылга эрткен байырлал өзулуг дыштанылганың хүнү болган.

Т. ХЕРТЕК.

ЧУРУКТАРДА: кыш үделгезиниң үезинде болган оюннарның бирээзи — ыяш хирээлээр маргылдаа үезинде (үстүнде солагай талазында); «Улуг-Хемниң чалгыглары» деп танцы (оң талазында); аныяк, чараш Частың моорлап келгени (ортузунда); самовардан изиг шайны ижерге магалыг-ла (адаанда).

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

Номчукчу болгаш ном

СӨС-ДОМАКТЫ ШЫН АЖЫГЛААР

Номчукчунуң негелдезии. Тываның ном үндүрер чери эки хандырып турар деп бодаар мен, чаа номнар садыгларга бо-ла кестүп кээр.

1976 чылда үнгүлээн чаа номнарның аразында Тываның баа бир хоочун партия болган хөй-иниги ажылдакчызы чораан Иргит Южемиеевич Балраның «Алдын-Мыйыс» дээр ному бар.

Бичии кижилерниң бойдуска ыраан болгаш бойдусту хүндүткелдиг өзу-биле көрүп турарын көргүскен «Аңгыр оолдары», «Арга киргеш...», «Талчыгаш» болгаш «Чараа-чечен» деп рассказтар бар. Ниитизи-биле, чогаалдың кол шынарлары—өөредилгелиг болгаш кижилидилге уткалар бо номда бар. Совет чогаалга од ийи шыпар чок деп чүве турбаскаа ужурлуг.

Чогаалчы кижиниң кол сорулгазы—хөй санныг номчукчуларны бодунга ижиктирип, оларның бүзүрелин чаалап алыры. Номчукчу номнуң бир домаанга бүзүревейн барза, чогаалчыга улуг каража. Номчукчуларның «бичии номчуп чорүй, каапкан мен» дээриниң чылдагааны ол. Ынчаарга кандыг-бир чугула айтырыгны шиитпирлеп турар, азы кандыг-бир чаа үүлдү чугаалап турар хандыкшылдыг солуун номну номчукчудан күш-биле булаалдаа алыры берге.

Мен, номчукчу кижи болгаымда, «Алдын-Мыйыс» дээр номнуң чамдык чедир хоюглаттынмаан арыннарының дугайында чугаалаксадым.

Эгезинде «Аңгыр оолдары» дээр рассказ кирген. Эң улуу чүгле онга чедир саная билирин бодаарга, бо черле ынай оолдар хире. Хунажыктың авазы бо аңгыр оолдарын «чаш амытаннар» деп-ле турар. Куштарны, ниитизи-биле дириг амыттаннар аймаанга киир саная-даа болза, бичии кижилерге болларның «аңгыр оолдары» азы «куш оолдары» дээр тодаргай адын адаза эки деп бодаар-дыр мен.

— Ха-а-а! Болар эштип турда, бистеп ажыг-дыр-аа!—деп Эрес чугаалаарга, өскелерге каттыржып каан.

Кижи бодаарга, бичии оолдар моңу анаа-ла каттыржып кагбаа дег. Ол бичиилер бо аңгыр оолдарын магадап, боттары база эштип турар аңгыр оолдарын оттүне берги дег. Бо соолгу чугаа болгаш каттырышкын улуг кижилерниң чаңчылдарынга чоок апаргач.

«Арга киргеш...» дээр рассказта мындыг домак бар:

«Ашактар чедер дээн черинге чедер дээш, одаглаанган дораан-на тоорук дужүрер курусуктар белеткеп кыла бергеннер». Чаңгыс домакка бир сөс катаптап кирерге, черле ажыг. «Чедер дээн черинге чедер дээш: «чедер-чедер», «дээн-дээш». Бо домактың утказы база билдинмес. Тооруктаар черинге ам-даа четпээн болгаш аная чедерде курусуктар чугула апаргаң бе? Алы тооруктаар черинде чедип келгеи бе?

Черде соолгу үеде чогаалдың дылынче кичээнгей кошкан турар. Бо-ла рассказта кээргеннер «чаргырт-чаргырт» кылдыр алгырып турар. Кээрген чаргырадыр эвес, а «кээк-кээк!» кылдыр алгырар болганы-биле «кээрген» деп атка чедингеп. Ол-ла рассказта «чодур дазыл дыткаа» дээни база чиктиг. Мында «дазыл» деп сөс артык. Турар дыттың дазылы чер иштинде ханы чыдар. Алы дазыллары шагжая берген чыдар ушкан дыт ирги бе? Базыла бо чогаалда «будуктары дужүткүр аар тооруктарындан артында куду эзлгилей бергендаа ышкаш»... дээн домак бар. Хөй тооруктуг пештүн будуктары эзлгилей бергилээр-ле А эзк будуктарны көре тура-ла, «эзлгилей берген-даа ышкаш» дээниниң хөрээ чүл? «Ийп» дээрге сан, а «ийн» дээрге, хажыызы дээн уткалыын база үтлас херек.

«Кымыскаяк оо» дээр рассказ дыка кандай. Мында автор бодунуң эки билбес темазын сегирип алган. Мен бодаарымга, бижикчи кижи кандыг-бир теманы бижиир дээн болза, баштай оон дугайында хандыр өөренип, тема кылдыр шилип алган үүлүүнүн ниитилел амыдыралынга ажыктыын болгаш хоралыын ылан билип алган, ам демир-үжүк тудар болза эки ышкаш. «Даваниары артында алды-даа чүве эвеспе» дээн домак бар. Моңу автор өнза-ла бөдүүнү-биле «алды адыр даваннарлыг» дээн болза, бичиилерге билдингир болур. База бир домак: «А караан чогум-на мен билбес мен» дээн. Билбес болза, бижиивес херек. Рассказтың соолгу кезээ шуутла лекция аянынче кире берген. Кымыскаяктарның бойдуска, ылаңгыя арга-арыгга оон дуазының дугайында, кымыскаяк оон үреп болбас дээр дугайында чаңгыс-даа сөс чок.

Оон ыңай улустуң тоолдарының сюжеттери-биле бижиттингеен тоолдар бо номда киргеп. Улустуң тоолдарын бодунуң кайгамчык улуг талантызы-биле улам уран-чеченчидип бижип чораан чогаалчы—А. С. Пушкин. Чоннуң тоолдарын оз бодунуң өндүр чаагай талантызы-биле чайынналдыр чырыткаа-даа, тоолдарның алыс утказын хөнзиг-даа хажытпайн турган. Тыва тоолдарның алыс утказы—демисел. Тоол ыяал-ла кайы-бир таланың тиилелгезибиле төнер.

«Хуна биле дилги». Дилги үеш үүл айтырыг салгаш, Хунаны мактап каар. Оон тайбың чаа кылаштажып чоруй баар. Өске тоолда Дилги биле Адыг баштай бичии маргыжып чоруй, база-ла тайбың тарай бээрлер. Бо тоолдар чедир тоолдаттынмайн баргылаан. Кымның хөрээ чоптүгүл, ол кандыг тиилелгени чедип алганыл, азы кымның хөрээ чоптүг эвезил, ол кандыг кеземчени көргеппл деп чүве мында чок.

«Хунажык анай» дээр тоолда мындыг диалог бар.

Хунажык:

—Па-паз, ааспырак деп чүвезин мооп але?—диген.

Балык:

— Ынчаңмаска? Мен хамаан чок кижилерде безин белеселен чүве ыыттавас кижилер база бар ышкажыгай—диген. «Ынчаңмаска» дээрге, ынчаңмайн канчаар дээн уткалыг боор аа? Мен бодаарымга, чогаалга, ылаңгыя уруглар чогаалынга улуг Горькийниң «Мерген угаан — бодүүн сөстө» дээн чагыын шуут удуртулга болдуурар ужурлуг. Сөстер-даа боттарының орунларынга, туружуңга таарышкан, бодүүн болур, а домактар-даа билдингир турар. Бо чугаалажыгдан алгаш көөрге, чүве ыыттавас кижини «ааспырак» дээр бе? Каймам!

Чамдыкта домактың дараалашкак утказынче сагыш салбаан таварылгалар база бар. «Аскыр дагаа» дээр тоолда. «Чазын хар карара бергеннинг соонда» деп үениң тайылбыр домаанның утказы шын эвес. Бо бижиттингени-биле алырга, ак хар кара дээн уткалыг. «Чер карара берген» дээн болза, өске херек.

Бижикчиге сүме-ле херек болгай. Ынчаңгаш «Алдын-Мыйыс» дээр чаа номда чамдык чедир ажылдаттынмайн баргылаан одуруглар дугайында номчукчу мээн бодалым ындыг.

М. ЭРГЕП.

Телевидение

МАРТ 15-ТЕ

МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—Эртенги гимнастика.
10.30—«Тоол аалдап келди». «Илбичин». Уран-чечен фильм.
12.05—«Бар-даа болза, бүзүренчиг эвес». Профессор С. П. Капица эрттирер.

КЫЗЫЛДАН

13.05—«Чүпү кылырыл?» Телешин. 1-ги сериязы.
14.15—16.30—Чаңсар.

МОСКВАДАН

16.30—«Хээлер».
17.00—«Ном. Үе. Номчукчу».
17.30—«Москвачылар ынын ажылчын магадылалы».

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Гермес» болгаш өскелер-даа». Телефильм.
18.30—Телемедээлер.
18.45—«Күзелге шынчызы». Телефильм.
19.00—«Челээш». Дамчыдыга.
19.30—Телемедээлер.
19.45—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.10—«Кижи болгаш хоойлу».
20.40—РСФСР-ниң алдарлыг артизи Г. Писаренко ырлаар.
20.55—«Красноярск крайның ажылчы чоннарының социалистиг чарыжы». Дамчыдылгага СЭКП Красноярск крайкомунуң бирги секретары П. С. Федирко киржир.
21.40—«Төп телевидениениң экранында бир-ле дугаарында». «Холунда чула туткан аъттыг кижи». Уран-чечен фильм.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

БИР ДЕМНИГ АЖЫЛДААР

Чөөн-Хемчикте «Алдан-Маадыр» совхозтун төвүнге Алдан-Маадыр көдээ Советтиң улусчу дружина штабының суурнуң бүгү чону-биле каттышкан хүралы болуп эрткен. Ол хуралга көдээ Совет күүскомунуң дарганы А. Ш Ооржак дружинаның эрткен чылын кылган ажылының түнелги болгаш бо чылгы сорулгалар дугайында илеткелди кылган.

Улусчу дружина штабычыл эрткен чылын чоруткан ажылын сайгарбышаан, ооң эки талаларын чедир кылдынмайн турар үүлдерни болгаш моон соңгаргы сорулгалар дугайында илеткелчи чугаалаан.

Улусчу дружинниктериниң идепкейлиг ажылынын түнелинде суурда ниитиниң корумкурумуу экижээн. Арага-дарыже хандыкшыыр, оорлаар чоруктар-биле демиселди улусчу дружинаның штабы доктаамал чорудуп турар. Дружинниктериниң хөй кезии дежурныылаашкынарже организастыг үүнүп, боттарының хамааты хүлээлгезин өк сеткилдиг күүседи келгенгер. Шак ындыг мурнакчыларга Р. Эректол, М. Донгак, К. Ооржак, С. Ондар болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур.

Дыка хөй эштер дружина штабының ажылында четпестерни шүгүмчүлекки өзү-биле илередип, үнелиг саналдарны бергилээн.

«Малчын ада-иелериниң суурда бажыңнарында чүгле боттары чурттап турар өөреникчилерже болгаш өске суурлардан маная чедип келгеш, арагалаар аныяктарже кичээнгейин күштелдирер ужурлуг бис»—деп, ортумак школа директору Б. Ооржак чугаалаан.

Оон аңгыда Б. Ооржак чамдык малчынларның арагалаар чоруунче салбырларның удуртукчулары, бригадирлер, мал ажыл-агыйының тускай эртемниглери шоолуг-ла кичээнгей салбайн турары чоптүг эвес деп айыткан.

Шынап-ла, малчыннар ажылчерек зайы-биле совхоз төвүнге келгенде, оларның чамдыктары арагалааш туруп бээр, кудумчуларга, хөй-иниги черлеринге эзирик чоруурун бо-ла көрүп болур, харын-даа 4—5 хонук ынчаар уламчылаары ховар эвес. Малчын кижиниң ажылижи чымыштыг, чай чок. Ылаңгыя кыш малчынларга эң харысалгалыг үе, арага-дарыже хандыкшыыр чорук ажылга шаптыктар турары чугаажок.

Көдээ Советтиң административтиг комиссиязының дарганы, совхоз директору Х. А. Монгуш бодунуң савалынга мынча дээн: «Кем-херек үүлгедир, хөй-иниги черлеринге корум-чурум үрээр чоруктар арагалаашкынның уржуудан болуп турар. Ынчаңгаш улусчу дружинаның штабы арагалаар чорук-биле демиселди шыңгыырадыры чугула. Бо талазы-биле дружинниктерге суурнуң бүгү чону, хөй-иниги организациялары дузалажып, бир демниг болур болза, ынчан ол ажыл улам-на чедимчелиг апаар».

Совхозта комсомол комитединиң секретары, штаб кежигүнү Б. Монгуш спорт, культурамассалыг ажылдарның чавыс деңнелде чоруп турарын шүтүмүлевишаан, совхозтуң комсомолчулары ол ажылдарны экижидер дээш боттуг School чеченнерни моон соңгаар алырын бүзүреткен.

Совхозта аныяктар ортузунга кижизидилге ажылын уламна дээштиг болгаш чедимчелиг болдурары негеттинип турар. Лекция, беседа, диспут, конференция, экскурсиялар, походтар, янзы-бүрү болгумнер, спортчу секциялар дээш качдыг-даа солун, ажыктыг ажылдарны чорудуп болур. Ол ажылдарга аныяктарның калбак киржилгезин чедип алыры совхозта комсомол организациязының кол сорулгазы.

«Алдан-Маадыр» совхозта хоккеистер командазы республикада, районда шыырак командаларның бирээзи. Ук команда эрткен маргылдааларга чемпион деп атты үш удаа чаалап алганы таварылга эвес. Ынчалза-даа ол чедиишкиннерге даянып алгаш, аныяктарны спортче хаара тудар, спортту пропагандалаар талазы-биле ажыл кошкак. Суурда ортумак школада багай эвес спорт залы бар. Ук залды неделя санындала 6 шак иштинде ажылчын аныяктарның спортчу секциялары ажылдаар кылдыр чопшээреп каан. Ындыг турбуже ону ажыглавайн турары хомуданчыг.

Совхозтуң планныг онаалдаларын чедиишкиниг күүседирде, ажыл-агыйны үре-түшелдиг чорударын чедип алырда чон ортузунга политмассалыг ажылды улам калбартыры чугула.

Э. ОНДАР.

ЧАРЛАЛДАР

Физика-математика факультединге киреринн күзеп турар хоорайның школаларының 10-гу класстарының өөреникчиларинге халас белеткел курстары күрүнениң Кызылда пединститудунуң чанында ажылдап эгелээн.

Физика болгаш математика талазы-биле кичээлдерни неделяда ийи катап (вторникте, четвергте) 19 шактан эгелеп эрттирип турар.

1-ги кичээл 1977 чылдың март 15-те болур.

ФИЗМАТТЫҢ ДЕКАНАДЫ.

Таңды, Эрзин, Тес-Хем, Улуг-Хем, Каа-Хем, Кызыл районнарның чурттакчыларының кичээнгейинге. Кызылдың телеательези радиоприёмниктерни, магнитофоннарны, радиолаларны септеп турар. Радиоаппаратураларны районнарның амыдырал хандырылга комбинаттарынга болгаш оларның хүлээп алыр пунктуларынга септедири-биле дужаар.

Шагаан-Арыгның автошколазының 1972 чылдың сентябрь 21-де Владимир Владимирович Дармажаптың адынга тывыскан 467376 дугаарлыг чолаачының шынзыдылга бижии читкен, ынчаңгаш ону күш чок деп санаар.

Улуг-Хемниң ыяш ажылагыйы колхозтарга болгаш совхозтарга кыдыын кеспээн маналарны кызыгаар чокка садар.

Чагыны дараазында адресче чорудар: **Кызыл хоорай, Енисейниң оң талакы эрии, ыяш болбаазырадыр комбинат, бухгалтерия.**

ӨӨРЕДИЛГЕЖЕ ЧАЛАП ТУР

Тудугнуң тускай эртемиге өөредири-биле «Тыва тудуг» трестиң өөредилге комбинады ай санында сургуулдар чыып алырын чарлап тур.

Тускай эртемнери:

1. Бетонщик-бызаңчы
2. Бызаңчы
3. Монтажник
4. Будуючу
5. Дашчы
6. Штукатур.

Өөредилге 1977 чылдың март 1-де эгелээн. Өөредилгени Кызыл, чаа Шагаан-Арыг, Ак-Довурак хоорайларга чорудар. Өөренир хуусаазы 3 ай. Өөредилге үезинде айда 75 рубль хемчээлдиг стипендияны төлээр. Өске чер чурттугларга чаагайжыттынган ниити чуртталга бажыңын бээр.

Өөренип кирерде дараазында документилерлиг болур: 1. Күш-ажыл дептери. 2. Паспорт. 3. Шериг биледи, бижидилге херечилели. 4. Змчи шынзылгазы.

Айтырыгларны дараазында адрестерже чорудар:

1. 667001, Тыва АССР, Кызыл хоорай, Каа-Хем кудумчузу бажың 21, Өөредилге комбинады, телефон 2-27-02.

Комсомольская кудумчузу 76, «Тыва тудуг» трестиң кадрлар килдизи.

2. Чаа Шагаан-Арыг хоорай. КМК—18, КМК—20, Кадрлар килдизи.

3. Ак-Довурак хоорай. «Тыва даг-дүгү тудуг» тудуг эргелели, ТЗ—42, кадрлар килдизи.

1963 чылдың июнь 11-де Кызылдың автошколазының Дадар-оол Эникович Ооржакка тывысканы ВВ сериялыг 146910 дугаарлыг чолаачының шынзылгазы читкен, ону ам күш чок деп санаар.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин өзугаар алырга, бөгүн республикага көжүп турар булуттаар, чамдык черлерге хар чаар. Хаттың күжү секундада 7—12 метр болур. Агаарның температураза барын районнарга 2 градус чылыгдан 3 градус чедир, өскелеринге 5—10 градус соор.

Кызылга көжүп турар булуттаар, чагбас. Хаттың дүргени секундада 2—7 метр болур. Агаарның температураза 5—7 градус соор.

Автооруктарның көстүрү эки.

Редактор
В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

МАРТ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Коммунист дугайында тоожу» 19.40, «Ярослав Домбровский» (2 сериялыг) 9.20, 11.55, 14.30, 17.05, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ак платье» 18.00, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Трактористер» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Зорронуң улуг ужуралы» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база сөөт тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериялың 2-12-45, секретариат тың 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 131.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00455.